

23

Tema om frivillighed

DANSK SOCIALRÅDGIVERFORENING

TIDSKRIFT FOR FORSKNING
OG PRAKSIS I SOCIALT ARBEJDE

12. ÅRGANG
NR. 23, 2011

uden for [nummer]

uden for nummer, nr. 23, 12. årgang, 2011
Løssalg: 60 kr.

Redaktion:

Mariane Johansen, majoh@aarhus.dk

Lars Uggerhøj, lug@socsci.aau.dk

Jimmie Gade Nielsen, jgn@bikubenfonden.dk

Redaktionssekretær: Mette Mørk

Produktionsstyring: Kommunikations-
afdelingen, Dansk Socialrådgiverforening

Copyright: Forfatterne

ISSN nr.: 1600-888X

Design og produktion: Datagraf AS

Illustration: Katrine Clante

Oplag: 15.300

inden for

- 04] RESTRUKTURERING AF FRIVILLIGHEDEN?**
- 14] NU KAN DET SNART VÆRE NOK!**
- OM FRIVILLIGHEDENS UANEDE RESSOURCER
- 22] MEN HVAD DU KAN SE MED HJERTET**
- ET ESSAY OM FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE
- 30] FRIVILLIGT SOCIALT ARBEJDE SOM SUPPLEMENT TIL**
OFFENTLIGE TILBUD

Tidsskrift uden for nummer udgives af:

Dansk Socialrådgiverforening

Toldbodgade 19B

1253 København K

Tlf. 70 10 10 99

Fax: 33 91 30 69

Ieder

2011 har været europæisk frivillighedsår. Udenfor nummers gennemgående tema er derfor denne gang frivilligt socialt arbejde set indefra og udefra. Indlæggene veksler mellem personligt reflekterende og erfaringsbaserede essays, empiribaseret diskussion og analyse af restruktureringen af frivilligheden. Forfatterne er et mix af nogle af det seneste tiårs hovedaktører i det social arbejdes frivilligindsats, en mangeårig forsker inden for frivilligområdet og to kandidater fra Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde.

Så der er rigeligt stof til videre inspiration og diskussion: Er inddragelse af frivillige et supplement eller en konkurrent til professionelt socialt arbejde? Tilfører det kvalitet, eller er det løsningen i resurseknappe tider? Hvad driver de frivillige, og hvad er udfordringerne? Hvor er problemerne, og hvor er potentialerne i frivilligt socialt arbejde?

God læselyst,
REDAKTIONEN

Restrukturering af frivilligheden?

Lars Skov Henriksen, f. 1961. Professor ved Institut for Sociologi og Socialt Arbejde, Aalborg Universitet. Har blandt andet forsket og interesseret sig for frivilligt socialt arbejde, forholdet mellem stat og frivillige organisationer, frivilligt engagement, samt tillid og social kapital.

LARSSKOV@SOCSCI.AAU.DK

Af Lars Skov Henriksen, professor

Flere og flere interesserer sig for frivilligt arbejde.

Dels er den politiske interesse ved at få konsekvenser,

dels søger økonomisk trængte kommuner nye veje.

Artiklen reflekterer på den baggrund over, hvor det

frivillige arbejde er på vej hen – og giver bud på, hvilke

diskussioner, der er vigtige at tage.

Vi oplever i disse år en veritabel eksplosion i interessen for frivilligt arbejde. Især på det sociale og sundhedsmæssige område. Det har ikke bare at gøre med, at 2011 er Europæisk år for frivilligt arbejde. Det har først og fremmest noget at gøre med, at den politiske interesse er blevet mere intens og begynder at få konsekvens. Og det har noget at gøre med det økonomiske pres, der opleves især i kommunerne, og som tvinger dem til at tænke i nye løsninger. Med den politiske interesse og kommunernes trængte økonomi er der opstået et andet udgangspunkt end det, som har været præmissen for de seneste godt 20 års forsøg på at udvikle samarbejdet mellem offentlig og frivillig sektor. Samarbejdet har hidtil baseret sig på formelen "supplement" ud fra ideen om, at der var noget kvalitativt andet at hente i den frivillige sektor og ud fra præmissen om, at den fri-

villige sektor var en legitim tilvejebringer af supplerende ydelser inden for et system, hvor det offentlige var den ansvarlige part. Det gælder officielt stadig, jf. senest regeringsgrundlaget for den nye S-SF-R-regering (Regeringen 2011:50). Men der er bevægelse på feltet, og det er langt fra længere illegitimt at tale om, at den frivillige sektor er vigtig, fordi den rummer flere hænder, mere mandskab, mere omsorg. Med andre ord ikke kun noget kvalitativt andet, men også kvantitativt noget mere.

Det gør en stor forskel, hvordan vi italesætter et fænomen som frivilligt arbejde. Er det frivillige arbejde vigtigt og legitimt, fordi frivillige organisationer varetager interesser for udsatte grupper i samfundet og kanaliserer deres stemme ind i den offentlige debat? Eller er det vigtigt, fordi man her finder hjælpsomme hænder, der kan varetage omsorg og service, hvor der findes udækkede behov? De fleste vil jo nok svare både-og. Men pointen er, at langt det meste af den aktuelle politiske retorik konstruerer frivilligt socialt arbejde som ”hjælp og omsorg”. I en skandinavisk velfærdsstatskontekst er dette imidlertid noget relativt nyt. I artiklen her skal jeg forsøge at reflektere lidt over nogle aktuelle ændringstendenser i det frivillige arbejde og sige lidt om den restrukturering af frivilligheden, der er en mulig konsekvens af de ændrede politiske og samfundsmæssige omgivelser.

Flere frivillige ældre, kvinder og unge?

Der kan næppe herske tvivl om, at man rundt omkring i de politiske og administrative systemer ønsker sig flere frivillige. Regeringen Løkke Rasmussen havde et mål om, at 50 procent af befolkningen skulle gøre en frivillig indsats (Regeringen 2010), og den nye regering vil ”... gøre det lettere at være frivillig i Danmark” (Regeringen 2011:50). Spørgsmålet er for det første, om det er realistisk at rekruttere flere? Man kan starte med at konstatere, at intet tyder på en nedgang i befolkningens frivillige engagement.

De seneste tre undersøgelser, vi har pålidelige data fra (1999, 2004, 2008), fortæller om stor stabilitet. Et eller andet sted mellem 35 og 40 procent af danskerne arbejder frivilligt. Der er altid usikkerheder forbundet med sådanne opgørelser. Især er det muligt, at man undervurderer den andel, der arbejder frivilligt uden for foreningsregi. En andel, der er betragtelig på det sociale område.

Men det mest interessante er måske de forskydninger, der sker internt mellem de forskel-

lige områder af den frivillige sektor. Hvor bevæger de frivillige kræfter sig hen – og hvilke områder forlader de? Her ser det ud til, at det sociale og sundhedsmæssige område er et af de områder, hvor der siden begyndelsen af 1990’erne har været en tilvækst. Data fra Værdiundersøgelsen 2008 tyder på, at op mod 8 – 9 procent af befolkningen arbejder frivilligt på disse områder (Torpe 2011). Det er en væsentlig stigning fra de cirka 6 procent, vi fandt, var aktive på disse områder i Befolkningsundersøgelsen fra 2004 (Koch-Nielsen m.fl. 2005).

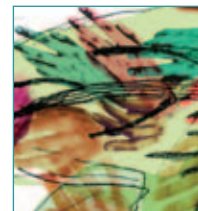
Det kan indikere, at det frivillige sociale arbejde i bred forstand, inklusive humanitære indsatser, indsatser i boligområder, integrationsarbejde og indsatser på sygdoms- og sundhedsområdet, vil være et område, hvor det faktisk vil være muligt at tiltrække flere frivillige fremover.

Man kan især forvente, at denne fremgang vil være båret af tre grupper – nemlig ældre, kvinder og unge: For de ældre gælder det, at både gruppen over 60 år og gruppen over 70 år inden for den seneste 10-års periode har øget andelen, der arbejder frivilligt. Og hvis man ser på det i et 20-årigt perspektiv, så er der nærmest tale om en eksplosion. Markant flere ældre er siden 1990 blevet aktive frivillige. I gruppen 60 – 69 år er der tale om en fordobling af andelen (fra 20 til 38 procent). I gruppen over 70 år er der tale om en firedobling (fra 7 til 27 pct.) (Torpe 2011). Det har selvfølgelig med to ting at gøre:

- a) Flere har trukket sig tidligere tilbage fra arbejdsmarkedet og har overskud og ressourcer til at gøre en indsats.
- b) De ældre er gennemsnitligt sundere og raskere i dag, end de var for 20 – 30 år siden.

Vi ved, at det frivillige engagement er meget afhængig af de personlige og sociale ressourcer, man har til rådighed (Henriksen & Rosdahl 2008; Musick & Wilson 2008). Det, vi ikke ved noget om, er, hvordan den dagsorden, der i øjeblikket forsøger at fastholde de ældre længere på arbejdsmarkedet (og den gradvise afskaffelse af efterlønnen), vil påvirke de ældres frivillige engagement på sigt.

Samtidig kommer der (endnu) flere kvinder til det frivillige sociale arbejde. I de skandinaviske lande har det traditionelt været sådan, at mænd i lidt højere grad end kvinder var aktive frivillige (set over hele den frivillige sektor). Det gælder næppe længere, og det kommer i hvert fald ikke til

«Der kan næppe herske tvivl om, at man rundt omkring i de politiske og administrative systemer ønsker sig flere frivillige»

at gælde på lang sigt. Mænds og kvinders frivillige engagement nærmer sig allerede nu nogenlunde det samme niveau. Det så vi allerede i befolkningsundersøgelsen i 2004 for den yngste generation (Koch-Nielsen m.fl. 2005). Det er der flere grunde til. Dels er der nok en generel ligestillingstendens, der også slår igennem på dette område. Det er allerede lang tid siden, det var sådan, at mor gik hjemme – mens far var den udadventte, der engagerede sig i alt fra skolebestyrelser til idrætsforeninger og det lokale vandværk. Dels så er der især mange kvinder, der uddanner sig i disse år. Kvinder har som bekendt overhalet mændene på de fleste uddannelsesområder. Og uddannelse disponerer for frivilligt arbejde. Vi ved ikke helt hvorfor – måske kan det have at gøre med, at uddannelse giver mere udsyn i forhold til de problemer, der er i verden omkring os. Måske har det at gøre med at uddannelse giver selvtillid, og det skal til, hvis man skal optræde og påtage sig opgaver i en kollektiv sammenhæng, som for eksempel en forening. Måske har det at gøre med, at uddannelse giver kompetencer, som er efterspurgt i den frivillige verden, og som betyder, at uddannede oftere får de opfordringer, der er afgørende for, at man tager springet ind i den aktive frivillige indsats. Hvorom alting er: hvis kvinderne erobrer uddannelserne, så vil vi – alene af den grund – se flere kvinder i den frivillige sektor. Og så er kvinderne stadigvæk mere aktive i det frivillige sociale og humanitære arbejde end mændene, så når dette område oplever øget politisk opmærksomhed og tildeles mere status, så vil det være med til at trække flere kvinder ind i det frivillige engagement.

Endelig kommer der flere unge. Det har blandt andet at gøre med det, jeg har nævnt oven for

omkring uddannelse. Flere unge, især kvinder – og også dem med anden etnisk baggrund end dansk – får uddannelse. Gruppen af 18-29-åriges frivillige engagement er allerede nu helt oppe på gennemsnittet for hele befolkningen ifølge Værdiundersøgelsen 2008 (Torpe 2011), hvilket er meget bemærkelsesværdigt, og sikkert også overraskende for nogle. Men der er tre ting, man skal være opmærksom på: For det første at de unges motivation nok er mere orienteret mod, hvad det frivillige arbejde kan give dem (i forhold til personlig udvikling, uddannelses- og erhvervskarriere). For det andet at de er meget mere internationalt og globalt orienteret (end lokalt orienteret). Og endelig at de i langt højere grad end tidligere flytter til de byer, hvor uddannelsesinstitutionerne findes. Det kan man selvfølgelig bruge til noget i de byer, hvor der er uddannelsesinstitutioner – men ikke i de områder, hvor de unge flytter fra.

Flere frivillige – et gode i sig selv?

Det næste spørgsmål er imidlertid, om det er et gode i sig selv, at så mange som muligt arbejder frivilligt. Hvad nu hvis en større andel arbejder frivilligt, men at de gør det i færre timer? Sådan har udviklingen i USA faktisk været. Måske fordi folk har så mange andre forpligtelser, de også skal nå. Er vi så bedre stillet? Jeg vil ikke ubetinget sige ja. For det vil betyde mindre kontinuitet, og at flere menneskers indsats skal koordineres. Den slags koster. En nylig norsk undersøgelse af udviklingen i befolkningens frivillige arbejde peger faktisk i den retning. I Norge har man haft et i international sammenligning misundelsesværdigt (!) højt frivilligt engagement. Det er imidlertid faldet over den seneste fem-årsperiode: Mens 58 pro-

cent af den norske befolkning udførte frivilligt arbejde i 2004, så er tallet dykket til 48 procent i 2009. Det er muligt, at 2004-tallet overvurderede det faktiske omfang, men ikke så meget, at det over en fem-årsperiode kan forklare et fald på ti procentpoint (Wollebæk & Sivesind 2010: 22). En nærmere analyse viser da også, at det især er dem, der arbejder relativt få timer (under 2 timer om måneden), der er faldet fra. Min pointe er, at der ikke er meget gevinst ved at engagere flere (i relativt få timer), hvis de falder fra igen:

- Det skaber koordinationsbesvær og øger omkostningerne hos de foreninger, der skal koordinere den frivillige indsats. Det ved man fra USA, hvor meget af den frivillige indsats faktisk fungerer ved, at en reservearmé af korttidsfrivillige trækkes ind efter behov (Hustinx 2010: 168).
- Det kan skabe skuffelser og irritation hos dem, der er modtagere eller brugere af den frivillige indsats. Det ved man også fra blandt andet amerikanske undersøgelser af igangsatte frivillige indsatser i udsatte boligområder (Eliasoph 2011).
- Endelig mener jeg, man skal overveje de problemer, der kan opstå, hvis den frivillige indsats bliver en så integreret del af velfærden, at de offentlige institutioner bliver afhængige af den samtidig med, at den frivillige arbejdsstyrke bliver mere "volatil" – det vil sige at den svinger uforudsigeligt.

Hvis man seriøst vil diskutere nye metoder og veje til at rekrutterer flere frivillige, så kan man, for mig at se, ikke komme uden om samtidig at diskutere fastholdelse. Med andre ord ikke kun hvad der gør det attraktivt at blive frivillig – men især

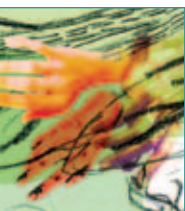
hvad gør det attraktivt at forblive frivillig. Det er ikke sikkert, det er det samme. Og man kan heller ikke diskutere dette uden samtidig at tage en grundig diskussion af, hvilke opgaver de flere frivillige meningsfuldt kan løse og hvilke behov, de er et svar på.

Dybereliggende forandringer?

Nogle ser et fænomen som "korttidsfrivillighed" som et udtryk for, at det frivillige engagement undergår dybereliggende forandringer. I forskningen om frivilligt arbejde har man forskellige begreber for det. Nogle taler om en overgang fra en kollektiv orienteret frivillighed, hvor man dedikeret igennem mange år arbejder for den samme organisation og for den samme sag eller interesse, og hvor et forpligtende medlemskab fungerer som bindeled mellem den enkelte og fællesskabet i foreningen eller organisationen (Lorentzen 2010: 5), til en refleksiv form for frivillighed, hvor den enkelte er mere fritstillet i forhold til organisation og medlemskab, og hvor man hele tiden overvejer sit næste engagement (Hustinx & Lammertyn 2003). Man taler om, at der opstår en anden type frivillige, som efterspørger lettere indgange til frivilligt arbejde – og i nogle tilfælde også lettere udgange! Mere projektorienterede, mere orienteret mod ad hoc typer af indsatser og så videre. Nogen har kaldt det "plug in" – frivillige (Eliasoph 2011). Frivillige, der har en anden tidshorisont, og som kobler sig løsere på den forening, organisation eller sammenslutning, som vedkommende træder ind i.

Frivilligt arbejde er – ifølge denne model – ikke længere naturligt indskrevet i en fælles reference-

ramme som for eksempel det at tilhøre arbejderklassen, og derfor naturligt og livslangt lægge sit frivillige engagement i arbejderbevægelsens foreninger og klubber. Der er ikke længere på samme måde en fast forventning om, at hvis man vokser op i et bestemt lokalsamfund, så vil man føle en ansvarlighed over for dette fællesskab og dermed en forpligtelse til også at yde til dette lokalsamfunds foreninger og organisationer.

Det betyder ikke nødvendigvis, at det frivillige engagement bliver mindre – men det kan blive af en anden karakter. Mere orienteret mod aktiviteten, frem for foreningen. Mere orienteret mod hvad der giver mening for mig her og nu. Og mere orienteret mod en form for nytteværdi, et konkret og synligt udbytte af indsatsen.

Nu ved vi faktisk ikke, om det bliver sådan, eller om det allerede er sådan. Vi har ikke specielt gode undersøgelser at læne os op ad. To forhold kunne belyse det: Hvis tendensen med korttidsfrivillige, der kommer hurtigt ind men også hurtigt ud, bliver mere omfattende i fremtiden, så ville det være tegn på, at man skulle være særlig på vagt. Den norske undersøgelse, jeg omtalte ovenfor, viser lidt forskellige tendenser. På den ene side er der faktisk en vækst i den type frivilligt engagement på det sociale område. På den anden side viser de norske data, at det er de sociale organisationer, der har lykkedes bedst med at fastholde selv de frivillige, der arbejder relativt få timer (Wollebæk & Sivsind 2010:29). Som sagt ved vi ikke noget om dette, for så vidt angår Danmark.

Noget andet man kunne bruge som indikator, er den andel af de frivillige, som ikke er medlem af den organisation, de arbejder frivilligt for. Vi så allerede i befolkningsundersøgelsen fra 2004, at en større andel frivillige på det sociale og sundhedsmæssige område arbejdede uden for foreningsregi sammenlignet med øvrige områder af den frivillige sektor. Det drejede sig allerede dengang om ca. halvdelen af de frivillige (Koch-Nielsen m.fl. 2005). En del af dette skyldes, at vi har mange bestyrelser (daginstitutioner, dagcentre, plejehjem) i offentlig regi, som folk arbejder frivilligt for. Men, hvis vi igen drager de norske data ind til sammenligning, så mener man her, at der er sket en ændring, sådan at endnu flere frivillige end tidligere er uden medlemskab. Det, man ser her, er en større individuel frivillighed i tilknytning til velfærdsinstitutioner eller frivilligcentre (Wollebæk & Sivsind

2010: 79). De frivillige rekrutteres altså direkte – udenom de traditionelle foreninger.

Det er ikke usandsynligt, at vi vil se en lignende udvikling her i landet. Først og fremmest fordi det frivillige sociale arbejde (og tilgrænsende områder som sundhed og sygdom, det boligsociale arbejde, kultur- og idrætsområdet for så vidt angår integrationsindsatser med videre) er det område, hvor den offentlige efterspørgsel efter frivillig arbejdskraft er størst. På det lokale plan trækkes de frivillige allerede ind i institutionerne. Der mangler allerede varme hænder. Det er ikke noget, der sker i fremtiden. I en medlemsundersøgelse når FOA for eksempel frem til, at tæt på 8 ud af 10 af de medlemmer, der arbejder på plejehjem eller plejecentre, har frivillige på deres arbejdsplads (FOA 2011). Frivilligrådet (2010) har ligeledes i en pilotundersøgelse vist, at mange kommunale institutioner, især på ældreområdet, har frivillige.

Udvikling af rammerne for frivilligheden?

Denne ændrede efterspørgselsstruktur medfører, at andre aktører end de frivillige organisationer får interesser i og bliver drivkræfter i rekruttering af frivillige og udvikling af frivilligheden. Og det betyder videre, at den organisationsmodel, som hidtil har karakteriseret den frivillige sektor, kommer under pres. Min påstand er altså, at de "institutionelle rammebetingelser" for det frivillige engagement vil ændre sig.

Langt hen ad vejen har man haft en forståelse af, at når det frivillige engagement ændrer sig, så har det at gøre med, at den enkelte frivillige ændrer sin attitude og indstilling. Man bliver mere egoistisk, mere optaget af sine egne ting, mere optaget af at man skal have noget ud af det, hvis man engagerer sig, og mere optaget af at man kan shoppe rundt mellem forskellige organisationer og projekter. Ad hoc organiseringen og korttidsfrivilligheden skyldes med andre ord, at den frivillige har ændret sig. Frem for loyalitet og forpligtelser, så er det nu personlige interesser og umiddelbar behovstilfredsstillelse, der er i højsædet. Det er altså den frivillige, der er noget galt med – især de unge!

Men spørgsmålet er, om den "fritstillede frivillige" er en rimelig beskrivelse. Jeg tror, man skal passe på med at fremstille det frivillige engagement som en fuldstændig fri menu, som enhver kan vælge frit ud fra afhængig af smag og behag. For det første er det jo ikke et frit valg, der er også

«Der er ikke længere på samme måde en fast forventning om, at hvis man vokser op i et bestemt lokalsamfund, så vil man føle en ansvarlighed over for dette fællesskab og dermed en forpligtelse til også at yde til dette lokalsamfunds foreninger og organisationer»

begrænsninger. Heller ikke når man går på McDonald's er der jo frit valg, selv om der er meget at vælge imellem. For det andet er nogle valg mere oplagte – mere påskønnende, lettere tilgængelige, mere legitime – end andre. Få opfordrer jo de unge til at være frivillige i aktivistiske sammenhænge – demonstrere ved klimatopmøder fx – mens de gerne må engagere sig i kvindekrisecentre, idrætsforeninger og lektiecaféer. Det frivillige arbejde kanaliseres altså i bestemte retninger (Goss 2010).

Generelt er der en illusion i vores samfund om, at vi får flere og flere valgmuligheder. Som om vi bliver mere og mere frie til at gøre lige, hvad vi vil. Men vi glemmer, at der også er tale om nye begrænsninger. Og vi glemmer, at det ikke bare er de gamle strukturer og måder at gøre ting på, der brydes ned – der opbygges også nye strukturer og nye måder at gøre ting på. Sådan er det også i det frivillige engagement:

- Først og fremmest er det klart, at det offentlige i stigende grad ønsker at påvirke frivilligpolitikken og forsøger at opfordre og lægge muligheder til rette sådan, at flere påtager sig et civilt engagement. Det er jo derfor, man arbejder med

civilsamfundsstrategier, sammenhængende frivilligpolitikker, frivilligcentre, forløb med frivilligt arbejde på uddannelser og så videre.

- Dernæst ser vi, at også de frivillige organisationer i stigende grad udvikler strategier til at tiltrække frivillige og forsøge at tilpasse organisationen til det, man tror, er de nye frivilliges behov og præferencer. Man tilbyder for eksempel mere fleksibilitet og løsere strukturer, man tilbyder projekter og netværk i stedet for kontingenter og medlemskab, man tilbyder stimulerende læringsmiljøer, kurser og events, der skal gøre det mere attraktivt at være frivillig. Ændringer i det frivillige engagement sker altså ikke kun i kraft af, at individer ændrer holdninger, værdier og motivationsstruktur men også i kraft af, at foreninger og organisationer lægger rammer til rette ud fra en forventning om, at frivillige i dag vil have mere målrettede, mere individualiserede, mindre forpligtende, mere fleksible og mere personligt givende forløb.
- Vi oplever også, at der opstår kvalitativt helt nye måder at være frivillig på. Vi kender ikke ret meget til omfanget af disse nye former, men de er alle karakteriseret ved at være mere fritstil-

«Risikoen ved partnerskabs-
ideologien er, at det bliver
vanskeligere at se forskel på
stat og civilt samfund, og at
de frivillige organisationer i
stigende grad opfattes som det
offentliges forlængede arm»

lede i forhold til organisationerne og også mere individualiserede. Det vil for det første sige, at de ikke er afhængige af den traditionelle foreningsstruktur (de kan for eksempel iværksættes udenom de traditionelle foreninger). Og det vil for det andet sige, at de, hvis de alligevel igangsættes af en frivillig organisation, er udtryk for en anden relation mellem den frivillige og organisationen. Det er aktiviteten eller projektet, der tæller, frem for organisationen. Disse nye former omfatter blandt andet såkaldt *"episodisk frivillig indsats"*, hvor den frivilliges indsats er afgrænset til en bestemt periode eller begivenhed. Det kan dreje sig om frivillige indsatser i forbindelse med festivaller eller andre tidsmæssigt afgrænsede 'events', hvor der er brug for mange frivillige til at løfte en stor opgave. Eller det kan dreje sig om afgrænsede forløb i sommerferier eller lignende, hvor man kan yde en frivillig indsats i et udviklingsland eller lignende. Vi så eksempelvis i forbindelse med optaget til ungdomsuddannelserne og de videregående uddannelser omkring sommeren 2011, hvordan frivilligt arbejde i udviklingslande – såkaldt 'volun-turisme' – er blevet et marked, hvor ikke bare traditionelle humanitære organisationer er aktive – men hvor også private virksomheder finder en niche, der skal tilfredsstille efterspørgslen efter eksotisk oplevelse kombineret med muligheden for at tilægge sig erfaringer, der muligvis kan være af værdi senere i uddannelsesforløb og lignende. Der er tilsyneladende også en vækst i omfanget af det, der internationalt benævnes *"corporate volunteering"*, hvor ansatte i offentlige eller private virksomheder får fri af arbejdsgiveren til at arbejde frivilligt et bestemt antal timer af den månedlige arbejdstid. Man kan diskutere, om dette egentlig er frivilligt arbejde, når "den frivillige" får løn i den tid, der er afsat til aktiviteten. Et andet problem, som denne form for frivilligt arbejde rejser, er, hvordan en sådan sporadisk indsats matcher de frivillige organisationers behov. Samtidig opstår der nye arenaer og nye typer af frivilligt arbejde i relation til virtuelle medier. Den norske undersøgelse (Wollebæk & Sive-sind 2010: 59) har afdækket en sådan *"virtuel frivillighed"*, der især knytter sig til politisk aktivitet i diskussionsfora og lignende. Ikke mindst for de yngre generationer kan der her være tale om en ny type af rekrutterings-

arena for politisk deltagelse og civilt engagement. Endelig som tidligere omtalt, unges frivillige indsats, der finder sted som led i *uddannelsesforløb*. Unge kan nu opnå dokumentation i form af et diplom (Indenrigs- og Socialministeriet m.fl. 2009) for indsatsens omfang, der kan lægges ved eksamensbeviset. Sådanne mere målrettede og uddannelses- og karrierefremmende forløb (såkaldt CV-frivillige) er noget helt nyt i en nordisk sammenhæng, men der foreligger en del internationale studier af "service learning" forløb på universiteter og lignende (Haski-Leventhal, Meijs and Hustinx 2009).

Restrukturering af frivilligheden?

Hvad er fælles for disse udviklingstræk? De er alle udtryk for forsøg på at rekonstruere frivilligheden (Hustinx 2010). Enten inde fra – det vil sige fra de frivillige organisationers side, hvor der eksperimenteres med mere fleksible former for tilknytning og nye rekrutterings- og fastholdelsesstrategier i forhold til de frivillige – og nye organisationsstrategier i forhold til ændrede krav fra omverdenen, for eksempel kommunernes efterspørgsel efter flere frivillige. Eller ude fra – det vil sige, når aktører, der ikke er en del af den frivil-

lige sektor – som fx stat, kommuner, virksomheder, uddannelsesinstitutioner – forsøger at styre og stimulere til frivillighed. Fremtidens frivillige engagement er således ikke længere et privilegeret anliggende for foreningerne i det civile samfund. Mange andre aktører får strategiske interesser.

En konsekvens af dette er, at der opstår nye typer af alliancer og samarbejder – partnerskaber som det hedder i dag – der ikke er baseret på et hierarkisk over-underordningsforhold, men som fungerer i relativt smidige netværk, og som heller ikke er begrænset af store ideologiske forskelle mellem stat, marked og civilsamfund. Det øger mulighedsrummet for de lokale organisationer og foreninger, der hurtigt kan tage initiativer og koble sig på andre aktører. Og det øger mulighederne for, at det offentlige lettere kan implementere nye tiltag i samarbejde med frivillige.

Men fritstillingen af frivilligheden fra foreningerne og det civile samfund betyder også, at den ubetalte indsats bliver et gode, som andre kan tænke sig at disponere over (Lorentzen 2010: 5). Det kan være et problem i den nuværende situation, hvor den økonomiske dagsorden er den dominerende – det flytter fokus fra den kvalitative side af ligningen; altså hvad det er, den frivillige sektor

kan og gør anderledes end det offentlige; til i stedet at kigge på den kvantitative side. Altså hvordan får vi "flere hænder" til at lukke de huller, som opstår, når det offentlige bliver tvunget til at prioritere.

Et andet problem, der hænger sammen hermed, er, at man i denne bevægelse flytter fokus fra "input" til "output". Outputsiden handler om at implementere offentlig politik; med andre ord om at omforme politiske beslutninger til konkrete aktiviteter og service i lokalområdet og på institutionerne. Traditionelt har det været det offentliges opgave i de skandinaviske velfærdsstater. Kun på særlige områder har den frivillige indsats været dominerende. Derimod har den frivillige sektor altid haft en betydelig rolle på input-siden, det vil sige der, hvor foreninger og organisationer repræsenterer forskellige interesser og identiteter i (lokal)samfundet og kanaliserer dem ud i den offentlige debat og ind i den politiske beslutningsproces. Den frivillige sektor har traditionelt først og fremmest været en del af et civilt samfund – det vil sige en organisering uden for staten – ikke en del af staten. Risikoen ved partnerskabsideologien er, at det bliver vanskeligere at se forskel på stat og civilt samfund, og at de frivillige organisationer i stigende grad opfattes som det offentliges forlængede arm. Et sidste problem følger af de oven for nævnte: Hvis man kun fokuserer på flere hænder og output, så overser man, at den frivillige sektor har mange roller. Ofte skelner man mellem de frivillige organisationer som a) omdrejningspunkt for aktiviteter, b) omdrejningspunkt for varetagelse af interesser, c) udgangspunkt for lokal integration og d) som leverandør af service på (primært) social- og sundhedsområdet.

I sammenligning med mange andre lande har den danske (og skandinaviske) frivilligsektor sin

styrke på de to første områder – og ikke på det sidste. Et sidste problem vedrørende restruktureringen af frivilligheden er derfor, at den legitime rolle for det frivillige engagement – i hvert fald på det sociale område – først og fremmest bliver forbundet med leverandørrollen. Det vil være lidt af et paradoks, hvis den eksplosion i frivilligt engagement (både i volumen og form), vi oplever lige nu, fører til en indskrænkning af frivillighedsbegrebet. Jeg tror, det er vigtigt for et levende civilsamfund, at man er sig meget bevidst og arbejder aktivt for at fastholde alle rollerne – også i omverdenens bevidsthed – og ikke først og fremmest bliver identificeret med den sidste.

Hvordan kan den frivillige sektor og organisationerne håndtere dette pres og disse udfordringer? Vanskeligheden består i, at den frivillige sektor har vundet meget mere legitimitet de senere år. Det betyder, at opbakningen til frivilligheden og den anseelse, den nyder i befolkningen og blandt beslutningstagere, er steget betydeligt. Det betyder i næste omgang, at de frivillige organisationers selvtilid styrkes. Men det betyder også, at fristelsen til at ride med på bølgen og vokse og tage flere opgaver og flere frivillige ind bliver større. De fleste organisationer vil gerne vokse. Det er noget af det tætteste, man kommer en naturlov i samfundsvidenskaberne.

Derfor tror jeg, det er klogt at tage diskussionen – internt og i den bredere offentlighed – om hvor grænserne for den frivillige opgaveløsning går, og hvor grænserne for egen vækst går. Man skal være klar over, at staten opruster i disse år – den spiller en betydelig rolle for vores opfattelser af, hvad frivilligt arbejde er – ved at kanalisere penge i bestemte retninger, ved at skabe incitamenter for organisationer og iværksættere til at tage bestemte opgaver op samt ved at lave rammer og regler. Derfor tror jeg også, at den frivillige sektor gør klogt i at opruste – for eksempel ved at gå sammen og lave spilleregler, overenskomster, frivilligpolitikker med videre, der gør det lettere for den enkelte organisation og den enkelte frivillige at sætte grænser, og som også gør det mere transparent, hvad man mener, der kan være frivillige opgaver, og hvad der ikke kan.

Efter aftale med redaktionen har en noget kortere version af denne artikel været bragt i Social Politik, nr. 5, 2011.

REFERENCER:

Eliasoph, Nina (2011): *Making Volunteers*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.

FOA (2011): *Det siger FOAs medlemmer om frivilligt socialt arbejde*. Lokaliseret 6/10 2011 på: <http://www.foa.dk/~media/Faelles/PDF/Rapporter-under-soegelser/2011/Frivilligt%20socialt%20arbejde%20-%20notat.ashx>

Frivilligrådet (2010): *Undersøgelse af frivillige sociale foreninger*.

Goss, Kristin (2010): Civil Society and Civic Engagement: Toward a Multilevel Theory of Policy Feedbacks. *Journal of Civil Society*, 6(2).

Henriksen, Lars Skov og David Rosdahl (2008): Hvad forklarer forskellige typer af frivilligt engagement? I Ibsen, Bjarne, Thomas P. Boje og Torben Fridberg (red.): *Det frivillige Danmark*. Syddansk Universitetsforlag.

Haski-Leventhal, Debbie, Lucas Meijs & Lesley Hustinx (2009): The Third-party Model: Enhancing Volunteering through Governments, Corporations and Educational Institutes. *Journal of Social Policy*, 39(1).

Hustinx, Lesley (2010): Institutionally individualized volunteering: Towards a late modern re-construction. *Journal of Civil Society*, 6(2).

Hustinx, Lesley & Franz Lammertyn (2003): Collective and reflexive styles of volunteering: A sociological modernizations perspective. *Voluntas*, 14(2).

Indenrigs- og Socialministeriet, Kulturministeriet og Undervisningsministeriet (2009): *Udvalgsrapport – Tilbud om forløb med frivilligt arbejde til alle, der tager en ungdomsuddannelse*.

Koch-Nielsen, Inger, Torben Fridberg, Lars Skov Henriksen & David Rosdahl (2005): *Frivilligt arbejde. Den frivillige indsats i Danmark*. SFI. Rapport 05:20.

Lorentzen, Håkon (2010): *Frivilligsentralen mellom stat, kommune og sivilsamfunn*. Rapport. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Oslo.

Musick, Marck A. and John Wilson (2008): *Volunteers. A Social Profile*. Bloomington: Indiana University Press.

Regeringen (2010): *National civilsamfundsstrategi. En styrket inddragelse af civilsamfundet og frivillige organisationer i den sociale indsats*.

Regeringen (2011): *Et Danmark, der står sammen. Regeringsgrundlag*. Oktober 2011.

Torpe, Lars (2011): *Foreningsdanmark*. I Peter Gundelach (red.): *Små og store forandringer. Danskernes værdier siden 1981*. Hans Reitzels Forlag.

Wollebæk, Dag & Karl Henrik Sivesind (2010): *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Oslo.

Nu kan det snart være nok!

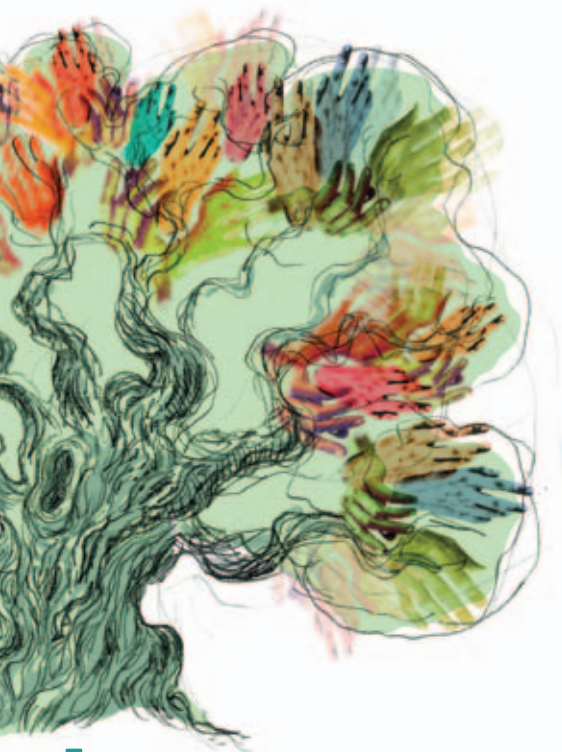
-om frivillighedens uanede ressourcer

Bjarne Lenau Henriksen, cand.theol., pensioneret sognepræst og chef for Kirkens Korshær, frivilligpræst i Statsfængslet ved Horserød fra 2011, har udgivet bøger og artikler om social- og sundhedspolitiske, teologiske og religionshistoriske emner, bl.a. "Livskvalitet - en udfordring" GADs forlag, "Det dyrebare menneskeliv", forlaget Sohn. Medlem af Rådet for Socialt Udsatte.

Af Bjarne Lenau Henriksen, cand.theol

Frivilligt socialt arbejde skal fastholde dets identitet som spontan barmhjertig samaritaner i direkte relation til medmennesket. Det bør ikke lade sig begrænse til en identitet som strategisk tænkende barmhjertig farisæer, der er optaget af sig selv og sin egen offentligt styrede og finansierede rolle i samfundet. Frivillighed handler om uafhængighed, respekt og ligeværdighed mellem mennesker. På alle niveauer. Også det politiske.

Det er mange år siden, K. E. Løgstrup skrev om de suveræne livsytringer, helt tilbage i 1956, hvor "Den etiske fordring" udkom. De er til rigtig god hjælp, når man vil forsøge at fastholde, at livet i bund og grund er værd at leve, selv om det ikke altid ser sådan ud. Løgstrup kan få en til at indse, at tilliden, oprigtigheden, åbenheden og barmhjertigheden er til. Tilmed er de til før alt andet. De er der af sig selv. De er ikke skabt af mennesket. De kan heller ikke forbedres af mennesket. De kommer mennesket i forkøbet og griber det, før det ved af dem. Fælles for alle de suveræne livsytringer er, at de er på næstekærlighedens side. De tjener livet.

Jeg debuterede som frivillig medarbejder i 1968 i Kirkens Korshær i Stengade på Nørrebro i København. Havde man hang til desillusioneret realisme med deraf følgende tristhed og mismod, var der styrke og livskraft at hente hos Løgstrup. Nogle ironiserede over de suveræne livsytringer som udslag af enfoldig naivitet. Men andre levede ganske jordnært højt på dem og turde give sig i kast med livet i troen på, at vi på forhånd var grebet af dem.

Løgstrups tanker udtrykte agtelse for livet. Når man som ung frivillig medarbejder færdedes i Kirkens Korshærs verden af ødelagte menneskeliv og forsøgte at finde sammenhæng i, hvad det egentlig var, der skete mellem mennesker, kom de suveræne livsytringer løbende med barmhjertigheden som en spontan nr. 1. Spontan var den, fordi den var ligetil, direkte uden skjulte dagsordener. Den skulle ikke have noget for at være til. Den skulle heller ikke opnå noget. Den havde ingen bagtanker. Den skulle bare være til! Med tilliden, åbenheden og oprigtigheden var barmhjertigheden sat på sporet af livet. Ingen af os, der færdedes i Kirkens Korshær, hverken hjælperen eller den, der måske skulle hjælpes, behøvede at gøre os til. Vi skulle bare være til. Det kunne der komme livsmød ud af. For begge parter.

Løgstrups livskraftige livsytringer lever i dag et stilfærdigt, tilbagetrukket liv i det danske samfunds offentlige rum. De er tilsyneladende ikke særligt kendt af vore politiske beslutningstagere. Der er ikke rigtig plads til livsytringerne og da slet ikke, hvis de er spontane. Tillid, oprigtighed, åbenhed og barmhjertighed er ikke velegnede til at opbygge et postmoderne effektivitetssamfund, de er for omkostningstunge og for tidskrævende i deres uforudsigelige konsekvenser. Man ved slet ikke, hvad sådanne umiddelbare, bagtankeløse og

suveræne livskræfter kan føre til! Tilværelsen kan muligvis gå hen og ende i ét ustyrligt kaos, hvor ressourcerne er så ubegrænsede, at alt kommer ud af kontrol.

Uopslidelig mistillid

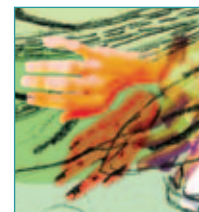
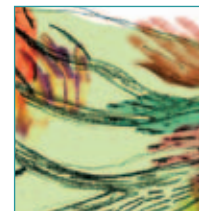
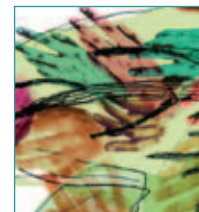
Det danske samfund har udviklet sig til et kontrolsamfund, hvor central ledelse og styring skal være nøje organiseret og beskrevet i en minuttios dagsorden fyldt med præcise og dokumenterbare handlingsplaner, som konstant skal kunne dokumenteres, evalueres og korrigeres, så man så omkostningsfrit som muligt når frem til den ønskede udgave af samfundet. Menneskelivet måles og vejes og vurderes efter faste standarder, så man kan skabe et statsautoriseret, lurmærket dansk normalitetsliv.

Man kunne derfor fristes til at karakterisere Danmark som et mistillids-samfund. Med mistilliden er det sådan, at den kun har det godt, når den kan kontrollere sin omverden. Den effektive kontrol beroliger mistilliden, så den får fornyede kræfter til at kaste sit blik fremad mod nye områder for igen at blive beroliget af kontrollen, så den får fornyede kræfter til og så videre og så videre. Der sættes en vedvarende bevægelse af uopslidelig mistillid i gang, som aldrig kan tilfredsstilles definitivt.

Når man tænker i midler og mål, tænker man efter fremstillingens logik. Og når nytteperspektivet dominerer alle andre perspektiver, ender politik, også socialpolitik, som en totalitær mekanik. Når tilliden bliver til mistillid, når oprigtigheden bliver til målrettede, strategiske overlæg, når åbenheden bliver til styrende dagsordener, og når barmhjertigheden bliver til et nøje udregnet noget-for-noget forhold, åbnes der for magtmisbrugets begrænsende muligheder. Så kan man skabe mennesker i sit eget billede. Man kan måle og veje sig frem til den virkelighed, man ønsker. Man skaber det, man måler! Sådan er det i den offentligt styrede verden. En stor del af den frivillige verden er i dag en del af den offentligt styrede verden!

Forandringsteori

Det offentlige mistillidssamfund afslører sig på flere måder. Det viste for eksempel ansigt i Fogh-Rasmussenregeringens "Oplæg til kvalitetsreform," som handlede om at få så meget som muligt ud af pengene i det offentliges indsats over for bor-

«Det danske samfund har udviklet sig til et kontrollsamfund, hvor central ledelse og styring skal være nøje organiseret og beskrevet i en minutiøs dagsorden fyldt med præcise og dokumenterbare handlingsplaner»

gerne. Her taltes der blandt andet om, at de frivillige sociale organisationer ønskes inddraget i et forpligtende samarbejde med det offentlige. De må derfor målrettes og udvikles efter metoder, det offentlige ønsker anvendt, og det er bemærkelsesværdigt nok de metoder, som det private erhvervsliv bruger. Disse metoder handler om, hvad der på den mest effektive måde giver den størst mulige gevinst. Hovedordene i denne udvikling var og er "performance management" og "forandringsteori". De frivillige organisationer skal indordne sig under det offentliges værdisæt og metodik.

Det samme gjaldt den samme regerings "Fælles Ansvar II" – projekt fra 2006, som rettede sig mod udsatte mennesker, der skulle rettes til og finde en plads på arbejdsmarkedet, så de blev selvforsørgende. Denne pulje målrettedes væresteder/varmestuer og andre, der ønskede at være leverandører af forandringsstrategier, som fremmer, at de hjemløse og ensomme kan komme ud af deres uengagerede tryghed og give sig i kast med livets inderste mening: lønarbejde med deraf følgende selvforsørgelse. Fælles Ansvar II blev løbende og afsluttende evalueret for mange mio. kroner, rigtig mange! Alligevel blev det en vaskeægte fiasko med nedlæggelse af de fleste projekter, som de frivillige sociale havde lagt tro, håb og kræfter i.

Endnu engang blev den førte socialpolitik (læs: beskæftigelsespolitik) til ét stor omsorgssvigt over de socialt udsatte.

At være eller gøre

Frivillige organisationers indsats skal fremover dokumentere forandring, udvikling og effektivisering blandt de udsatte. Der skal ske noget synligt med det menneske, der kommer i Kirkens Kørhær. Det er ikke længere nok, at et menneske bare kommer for at være. Det skal også komme for at gøre. Helst skal det gøre en forskel. Allerhelst en effektiv forskel, så det kommer i dokumenterbart lønarbejde eller aktivering. Altså en målbar forandring. Fælles Ansvar II griber afgørende ind i de frivillige organisationers hidtidige selvforståelse og selvstændige organisering og værdigrundlag. Der gribes dybt ind i menneskesynet.

Et måltid mad med en efterfølgende kop kaffe og smøg sammen med en samtale om livets genvordigheder har i sig selv ingen værdi, hvis ikke det fører til forandring. Virkningen af kaffen, maden og samtalen må efterfølgende måles og vejes. Hvis man kun bliver mæt af maden og glad for samtalen, har det ingen forandrende værdi på længere sigt. Det spontane nærvær med den oprigtige glæde ved at være sammen på den åbne varmestue, hvor man

bare er sammen, er en uacceptabel livsstil i en verden af konstante forandringer og evig udvikling.

Det er nytte-etikken, der bestemmer. Det er der sådan set ikke noget nyt i. Men nu sættes nytteværdien i system som den eneste legitime sociale og medmenneskelige målestok. Nyttneværdien tjener systemet og ikke det enkelte menneske. De frivillige sociale organisationers indsats værdisættes ud fra markedsværdien af deres arbejde.

Den barmhjertige samaritaner

De frivillige sociale organisationer befinder sig midt i denne samfundsmæssige udvikling med kontrol, marked og styring i fokus. De har ellers deres århundredlange særegne identitet, som de forsøger at fastholde samtidig med, at de forsøger at gå positivt og konstruktivt ind i et samarbejde med det offentlige system.

Der tales om, at det offentlige skal have respekt for de frivillige organisationers egenart, forstået som ligeværdighed i samarbejdet. De sidste 30 års socialpolitiske udvikling har gjort de frivillige organisationer til en del af et samlet offentligt hele. Med tiden er det offentlige gået tættere på de frivillige organisationer. Der er ikke længere plads til alt for mange spontane og suveræne livsytringer i det offentliges indsats over for de udsatte. Det skal nytte noget! Det smitter af på de frivillige organisationer, som har den barmhjertige samaritaner som forbilledet for alle gode gerninger.

Den barmhjertige samaritaner er ikke længere den samme som dengang, han levede i Lukasevangeliets. Vi ved ikke meget om ham: han er fra Samaria, han kan føle medynk, han har et ridedyr, han

har forbindelser og olier, og han har penge. Han omsætter sin medynk til praktisk handling, hvorefter han forsvinder ud af historien lige så anonymt, som han kom ind i den.

Man kan se dramaet udspille sig. Man kan ane den ydmyge elegance, der er over den barmhjertige samaritaners måde at hjælpe på. Der er noget forment, diskret og tilbageholdende over ham. Enkelt, hurtigt og direkte bruger han de ressourcer, han nu engang har, på en øjeblikkelig og adækvat hjælp til den nødstedte.

Der er en tillidsvækkende troværdighed over samaritaneren, han er ægte og usentimental i sin medynk. Han virker ganske og aldeles bagtankeløs. Han har ingen skjulte dagsordener, som skal gennemgås under hjælpeindsatsen, ingen samaritaniske budskaber, som skal forkyndes (det ville nu heller ikke være lykkedes for ham, da den overfaldne karakteriseres som halvdød og følgelig må være akut fritaget for enhver form for holdnings-, beskæftigelsespolitisk- og følelsesmæssig manipulation).

Tænk at blive hjulpet af den barmhjertige samaritaner: nænsomt, ydmygt og med respekt for ens integritet, så man fortsat får lov til at være sig selv. Tænk at kunne hjælpe som den barmhjertige samaritaner: nænsomt, ydmygt og med respekt for det andet menneskes integritet, så det fortsat får lov til at være sig selv.

Den barmhjertige farisæer

Men med tiden er der sket noget med den barmhjertige samaritaner. Som den beundrede rollemodel han er, har vi taget ham til os og udviklet ham

til noget mere, til et fænomen man i dag kunne kalde den barmhjertige farisæer. Hans næstekærlighed er bestemt også kyndig og kompetent lige som den barmhjertige samaritaners var det, men den er blevet strategisk tænkende, dertil resultatorienteret og derfor mest optaget af sig selv og sin egen succes.

Hvor den barmhjertige samaritaner ikke havde noget ønske om at bruge sin nødstedte næste til at eksercere sin godhed på og offentligt få bekræftet sin uundværlighed, er den barmhjertige farisæer optaget af at levere synlig dokumentation for, at hans godhed lykkes. Dette ønske kan have såvel religiøse som økonomiske motiver. Fundamentalt handler det om at retfærdiggøre sig selv, og det handler om belønning. I vores protestantiske udgave af kristentroen ved vi, at ingen af delene er mulige. Gud er den samme over for os både før, under og efter vores næstekærligheds gode gerninger.

Men det er de offentlige myndigheder ikke. I dag kan den barmhjertige samaritaner ikke længere udføre stilfærdig, diskret og tilbageholdende næstekærlighed i større mængder. Det har han ikke råd til selv. Det er ikke altid gratis at være næstekærlig, da slet ikke når den barmhjertige samaritaner er blevet en synlig aktør på den sociale arena i stor og efterspurgt stil. Følgelig skifter han identitet og bliver den barmhjertige farisæer, der er en kyndig kender af sociallovgivningen og alle dens bekendtgørelser.

Når den barmhjertige farisæer går i lag med de offentlige myndigheder, skal han først overbevise dem om nytteværdien af sit næstekærligheds-

projekt. Når pengene er i hus, gennemfører han projektet, som afsluttes med en evalueringsrapport, der dækker hele forløbet, så de bevilgende instanser kan se, at han virkelig har løftet den overfaldne op på ridedyret, at han virkelig har afleveret ham på et herberg med kvittering for flere dages ophold, og at det hele i det hele taget har været pengene værd.

Når den barmhjertige farisæer således har retfærdiggjort sig selv og sin næstekærligheds effektivitet, belønnes han måske med fortsatte økonomiske midler. Den barmhjertige farisæer lider i dag ikke af kristelig gerningsretfærdighed, men er blevet god til at håndtere dens sekulariserede udgave. Det kan nemlig svare sig at være en succes.

Den barmhjertige farisæer er blevet en integreret del af mange frivillige, diakonale organisationer. Han udøver i stort omfang velkvalificeret socialt arbejde i et ordentligt samarbejde med det offentlige. Men det strammer til. Det offentlige vil have styr på barmhjertigheden. Den må ikke bare være til for sin egen skyld, den må ikke være til for alt andet. Den skal derimod være et hensigtsmæssigt instrument i en overordnet, offentlig styring af samfundet.

Derfor skal den barmhjertige farisæer jævnligt mindes om sin oprindelse, nemlig at han har sin rod i fortællingen om den barmhjertige samaritaner, hvor tillid, oprigtighed, åbenhed og barmhjertighed er fundamentet i de interpersonale relationer, så mennesker frivilligt tør være udleverede til hinanden uden centralt styrede, forandrigsstrategiske og effektive handleplaner

Kirkens Korshær vil gerne hjælpe. Vi vil gerne

hjælpe på mange måder og på mange niveauer. Vi er faktisk meget begejstrede for at hjælpe. Vi vil gerne hjælpe mennesker videre frem til et "bedre" liv, sådan som de selv ønsker det. Vi vil gerne hjælpe mennesker til at formindske deres livs smerte og meningsløshed. Men vi har ingen såkaldte værdisæt, der foreskriver, hvad det bedste liv er. Vi har ingen illusioner om, at fast arbejde, lejlighed med bad, nylakerede gulve, centralvarme og daglig motion er det eneste rigtige her i tilværelsen. Vi vil derimod gerne fastholde et flerdimensionalt menneskesyn, som sprænger den gennemsnitsdanske normalitetsstandard. Vi vil allerhelst forsøge at møde medmennesket med den K.E. Løgstrupske spontane åbenhed, tillid og oprigtighed og så sammen se, hvad der sker. Det er der mest barmhjertighed i. For alle parter.

Den nødvendige gensidighed

Et af den frivillige verdens vigtige folkelige tiltag er besøgstjenester, hvor frivillige, ulønnede mennesker aflægger besøg hos mennesker, som af forskellige grunde er alene og føler sig ensomme. De frivillige besøgstjenester kan bryde disse menneskers oplevelse af ensomhed og bringe lindring og opmuntring ind i deres liv. De frivilliges indsats er båret af almenmenneskelig erfaring, engagement og medmenneskelig overskud. Men også i denne form for frivilligt socialt arbejde er der tale om en gensidig afhængighed. Besøgstjenesterne er en form for alternativt netværk, hvor både den der besøger og den der besøges, kan opleve glæde og berigelse i mødet med hinanden.

Nedenstående sandfærdige fantasi har jeg skrevet for at illustrere den gensidige afhængighed og dens uanede ressourcer i frivilligt socialt arbejde.

Der står to mænd på et fortov. Pludselig siger den ene til den anden: Har du set! Derovre går Petersen, han er et meget ensomt menneske. Nå, siger den anden, det er derfor der, er så få der ved det.

Petersen på det modsatte fortov er enkemand gennem mange år, med børn og børnebørn, som bor langt væk. Han er prototypen på den danske opfattelse af ensomhed: gammel, alene, lidt ubrugelig og overflødig.

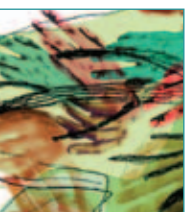
Petersen smiler ad deres snak om hans ensomhed. De ved nemlig ikke, hvor meget han nyder at være alene. Sorgen over konens død lever livskraftigt i ham, og den vil han gerne have lov til at have for sig selv.

«Frivillige organisationers indsats skal fremover dokumentere forandring, udvikling og effektivisering blandt de udsatte. Der skal ske noget synligt med det menneske, der kommer i Kirkens Korshær»

«Tænk at blive hjulpet af den barmhjertige samaritaner: nænsomt, ydmygt og med respekt for ens integritet, så man fortsat får lov til være sig selv»

Han dyrker den ikke, men har det på den anden side godt med den. Og han føler sig ikke ensom.

Han læser avis hver formiddag, hører musik om eftermiddagen, ser TV om aftenen og går sig indimellem en tur på Internettet efter at han har spist midtagsmad og vasket op. Faktisk er han helst fri for alt for mange mennesker.

Peddigrør på dagcenteret ophidser ham ikke, kirkens ældremøder er fyldt med rosinboller, som han hader, den årlige skovtur gør ham køresyg, bankospil i gymnastikforeningen får ham til for alvor at føle sig ensom, når han vender hjem med to ænder, en side fedt flæsk og tre pakker risengryn, som han aldrig nogen sinde får spist sig igennem.

Men han savner sin besøgsven fra dengang, han lå med brækket ben. Det var kommunen, der havde indgået en samarbejdsaftale med Frivillighedscentralen om at besøge de ensomme gamle.

Hun var såmænd så kær, besøgsveninden. Trofast kom hun en gang om ugen og lavede kaffe som optakt til en times snak. Det viste sig, at hendes liv var fyldt med problemer, og hun læssede dem af lige så snart kaffen var skænket op. Petersen lyttede og følte faktisk, at han var ret god til det.

Hver ugedag gik hun glad og lettet fra ham. Han kunne ligefrem se på hende, hvor godt hun fik det. Selv syntes han, at hun bragte en ny dimension ind i hans liv. Han var til nytte på en god måde, mens han lå med strakt brækket ben! Han kunne mærke, at han levede, når hun var der. Han glædede sig til det næste besøg

Men det brækkede ben blev jo sig selv igen. Da

han kom så langt, at han kunne gå rundt i lejligheden, forsvandt den kære frivillige besøgsven hen til nogle andre brækkede ben. Det var Petersen ked af. Fru Sørensen oppe på tredje fortalte ham en dag, de mødtes i gadedøren, at hun havde oplevet det samme en gang. I øvrigt mente hun, at gamle Albrechtsen i naboejendommen havde været gennem samme tur med en besøgsven, som kommunen dirigerede hen et andet sted, da han var blevet selvhjulpen efter en lang sygdomsperiode. Det bekræftede Albrechtsen og kunne yderligere føje et par navne til af besøgsvensforladte gamle mennesker.

Så de gamle fandt sammen over en kop kaffe hjemme hos Petersen. De var alle enige om, at de savnede deres besøgsvenner, og at de syntes, det var for ringe af kommunen sådan først at gå ind og bryde deres ensomhed for så at forlade den igen. Tilmed syntes de, det var synd for besøgsveninderne, at de kom til at miste deres gode kontakt med så højt kvalificerede gamle mennesker som Petersen, Sørensen, Albrechtsen & co., som sad inde med både livserfaring og indsigt.

Så de dannede en lille forening med Petersen som formand. Han ringede til kommunen og frivillighedscentralen og bad om et møde, hvor de redegjorde for deres tanker: de anbefalede sig som en forening af højt kvalificerede, gamle og ensomme mennesker, som frivilligt tilbød at dele ud af deres livserfaring og indsigt til frivillige besøgsvenner med forskellige typer eksistentielle problemer. Petersen kunne tilbyde at tage imod besøg fra mennesker med sorg og savn, for det kendte han til. Fru Sørensen ville gerne besøges af mid-

aldrende kvinder, der var ved at blive skilt. Det vidste hun nemlig meget om, hun havde selv prøvet det fire gange. Albrechtsen havde arbejdet med børn og unge hele sit liv og ville gerne have besøg af besøgsvenner med vanskelige børn.

Mødet sluttede med, at "Foreningen af frivillige besøgsvenmodtagere" kom med i frivillighedscentrals besøgs-portal, hvor besøgsvenner herefter kunne udvælge besøgsmodtagere alt efter deres egne behov for eksistentielle samtaler.

Træd varsomt, når du tramper i min drøm.

Frivillighed handler om respekt og ligeværdighed. Det handler om at undgå overfra-og-ned hjælpen. Det handler om at fremme gensidigheden, også når der hjælpes. Vi tror måske, at den der hjælper, kommer med overskuddet, mens den der hjælpes, sidder med underskuddet. Virkeligheden er dog nok, at den, der sidder med underskuddet, undertiden ved meget mere om livet, end den, der kommer med overskuddet. Derfor skal overskudsmennesket møde underskudsmennesket med åbent sind og nænsomhed.

Kernen i alt ordentligt frivilligt arbejde er derfor den frivilliges ydmyghed over for det menneske, der skal "hjælpes". Ydmyghed udtrykker en realistisk erkendelse af den gensidighed, der ligger i ethvert møde mellem mennesker, og som gør begge parter til modtagere og givere på samme tid.

Som frivillig skal man vente sig det bedste fra det andet menneske. I mødet med det andet menneske skal man tilbyde sig med tro, håb og kærlighed:

- Man skal tro på det andet menneskes uendelige værdifuldhed.
- Man skal håbe på, at denne tro bliver synlig i mødet.
- Man skal elske at lade sig bekræfte af mødets meningsfuldhed.

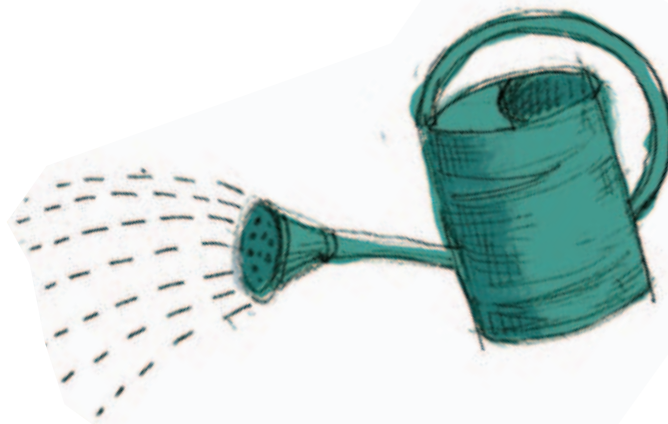
Hjælp er et svar på den ubetingede værdi, ethvert menneske har. Den værdi er rettesnoren i ethvert frivilligt engagement. Den giver plads til den livsbekræftende rummelighed. Det frivillige arbejde har derfor en meget vigtig funktion i dagens samfund: det er en protest mod, at vi lader livet skrumpe så meget, at vi ikke længere ved, at vi er hinandens nødvendighed.

Den frivillige skal ville livet, ville være solidarisk med livet, ville i dybden med livet, ville lære livet at kende, ville blive klogere på livet. Hvis ikke den frivillige vil ville alt det, er det andet menneske dårligt hjulpet. Den frivillige skal lade livet komme til sig, fordi han/hun ganske enkelt ikke kan lade være.

Mennesket er mest selvvirkeliggørende, når det er selvforglemmende, når det er intensivt optaget af noget andet end sig selv. Det er i mødet med det andet menneske, vi bliver til. Det er dér, vores identitet skabes, det er dér vi får så meget indhold og dybde i vore liv, at vi ikke kun behøver at tænke på og være optagede af os selv.

Når vi ved, vi er hinandens nødvendighed, kan vi i fællesskab bryde vores fælles ensomhed og skabe sammenhæng og mening i livet. Der skal simpelt hen gå nødvendighed i vort samvær. Gør der det, begynder vi at træde varsomt, også når vi får lov til at komme ind i hinandens drømme.

Og så kan ressourcerne strømme ud i det virkelige liv, hvor mennesker frivilligt binder sig til hinanden.

Men hvad du kan se med hjertet

- et essay om frivilligt socialt arbejde

Rikke Posborg, socialrådgiver. Souschef i Kristeligt Studenter-Settlement og leder af Settlementets frivillige Rådgivning. Minoritetsstudier fra KU, 1998, Sensetik uddannelsesgruppe 2002-2005. Redaktør og medforfatter til bogen Socialrådgivning og Socialt Arbejde ved Hans Reitzels forlag.

RIKKE.POSBORG@SETTLEMENTET.DK

Af Rikke Posborg, socialrådgiver

Essayet beskæftiger sig med to udfordringer i frivilligt socialt arbejde. Den innovative, som belyses gennem det at skabe nye rammer for lokale fællesskaber og den faglige dimension, som nu efterlyses i frivilligt regi i takt med at professionernes faglighed udtyndes i de offentlige velfærdsinstitutioner. Centrale værdier i frivilligt arbejde er blandt andet kvaliteten af kontakten mellem bruger og hjælper og den frivillige rådgivers frihed til at undersøge, om hun fuldt og helt kan stå bag det arbejde, hun laver. Men kan disse værdier bevares?

Hver tredje dansker er frivillig og målet er, at hver anden bliver det!

Med disse ord lancerede VK-regeringen sin Civilsamfundsstrategi i 2010, og den rettede hermed blikket mod civilsamfundets mange ressourcer, som staten gerne vil have i spil for at styrke og udfordre velfærds løsninger. Man kunne her få det indtryk, at den frivillige sociale indsats har en stor volumen. Dog er det kun cirka tre procent af den godt halve million frivillige, som er frivillige inden for det sociale område. Der er således ingen grund til at frygte, at frivillige organisationer er ved at overtage det kommunale sociale arbejde - hvilket heller ikke er et af deres formål. Med udgangspunkt i mine egne erfaringer vil jeg i denne artikel beskæftige mig med, hvad jeg ser, at frivilligt socialt arbejde er udtryk for, hvilke udfordringer, som gør behovet for en frivillig indsats for socialt udsatte borgere vigtig, og hvad det er for kvaliteter, som det frivillige arbejde kan tilbyde udsatte borgere og samfundet.

I Danmark har den frivillige sektor gennem det 20. århundrede været et både kritisk og nødvendigt supplement til - og inspiration for - den offentlige/kommunale velfærd. Den frivillige sektor og civilsamfundet har udviklet sig i dialog og tvist med en stærk social stat. Mødet med nye sociale behov, som opstår i kølvandet på markante ændringer i produktionsforhold og samfundspolitik har været - og er - en udfordring for såvel den offentlige som den frivillige indsats, og en del af diskussionen må handle om, hvilken balance vi ønsker mellem stat, civilsam-

fund og marked. Det handler både om penge og om sociale værdier.

At blande sig i demokratiet

Den frivillige indsats udspringer grundlæggende af at være en "anden stemme" i vores samfund, uafhængig af offentlige myndigheder - og af markedet. Det er den demokratiske stat, som er det frivillige arbejdes mulighed - frivilligt arbejde kan ikke beordres af en totalitær stat og samtidig forblive frivilligt. De frivillige sammenslutninger må kunne anke over sociale uretfærdigheder til offentligheden og på den måde medvirke til at udstille og formidle politikernes brister og svagheder.

I det demokratiske samfund er frivilligt arbejde således ikke alene et bidrag til den sociale indsats i samfundet, men kan også aflæses som et udtryk for og en blander sig i demokratiet og herigennem udvikle det repræsentative demokrati til også at være et diskuterende demokrati.

Frivilligt socialt arbejde kan ud fra den position bidrage med social hjælp, som den enkelte borger definerer og identificerer og som reguleres af ressourcer som tid, tillid, engagement og faglige kompetencer. Netop de faglige kompetencer spiller i dag en vigtig rolle i den frivillige indsats - i takt med, at professionerne mister faglig indflydelse i de offentlige institutioner, hvorved disse kompetencer bliver vanskeligt tilgængelige for socialt udsatte borgere.

En måde at håndtere udfordringen om at være en anden stemme er at være socialt innovative og at bevare det, som har værdi for udsatte borgere. På

den ene side vil de frivillige organisationer udvikle sig og skabe nye projekter. På den anden side er der også behov for at bevare aktivitets- og mødesteder, som udsatte mennesker kender og har tillid til i en tid med hyppige omstruktureringer i de offentlige tilbud. Bevarelsen ses blandt andet i, at Mændenes Hjem, Kirkens Korshær og Settlementet i disse år kan fejre 100 års jubilæum med socialt arbejde på Vesterbro. Bag dette jubilæum ligger både viljen til at bevare og at forny. Frivillige organisationer må være interessante og relevante for socialt udsatte – i modsat fald vil der ikke være frivillige eller brugere i projektet. Og spændvidden række fra akut her-og-nu kontakt til netværksprojekter, der tilbyder deltagelse og mulighed for at skabe nye livssammenhænge. Mødet mellem udsatte borgere og frivillige udtrykker en værdsættelse af civilsamfundet gennem at hjælpe og bidrage med det, man kan. Her får den enkelte oplevelser, som ikke er en forbrugsoplevelse og som inden for samfundets love, reguleres af den enkeltes og fællesskabernes ressourcer og værdier.

Med afsæt i min egen praksiserfaring fra Settlementet på Vesterbro i København, vil jeg beskrive eksempler på social innovation, som vokser ud af sociale behov, der er skabt af udgrænsningsbølgerne. Den sociale innovation giver mulighed for at udvikle faglighed og kvalitet ud fra de frivillige organisationers egne værdier og forskellighed og ud fra de udsattes behov og erfaringsgrundlag.

Social innovativ gade

Sidegade-projektet har gennem 25 år udviklet sig gennem at være et socialt innovativt netværksprojekt. Da projektet startede i Saxogade, var Vesterbro et fattigt og nedslidt slumkvarter med flere hæderkronede værtshuse end badeværelser. I Settlementet fik man den idé, at man ved at leje sig ind i tomme butikslokaler kunne slå to fluer med et slag: De unge arbejdsløse kunne inddrages i istandsættelse og drift af butikkerne, hvorved de fik noget meningsfyldt at lave, og samtidig kunne de være med til at skabe et bedre kvarter, som gadens beboere og folk i lokalområdet kunne have glæde af.

I dag driver Sidegaden næsten alle butikker i Saxogade mellem Istedgade og Estlandsgade og værestedet Gang i Gaden i Istedgade.

Sidegaden har som formål at skabe bedre vilkår for arbejdsløse og andre, som ikke får job på det almindelige arbejdsmarked, men har også som formål at være et sted, hvor man kan formulere sit eget liv sammen med andre. Som frivillig eller arbejdsløs, der ekspederer i Solhatten eller Café Sonja, oplever man at blive set på som et almindeligt menneske, der er med i samfundet på almindelige vilkår. Denne erfaring er af stor betydning for folk, som måske i årevis har levet i samfundets sociale randområde. En af gadens frivillige siger om sin erfaring:

“Jeg er bare en trans fra Vesterbro i en konstant søgen efter, hvem jeg er. Et menneske med drømme og idéer ligesom alle andre. Sidegaden har givet mig en livsmæssig og åndelig oprejsning. Her kom jeg tilbage til livet. Før stod jeg på kanten. Du kan se mig. Det er én ting. Men hvad du kan se med hjertet er noget andet”. (Her citeret fra magasinet Forsiden, aug. 2011)

I en tid med voldsom fokus på mennesket som arbejdskraft i virksomheder, er det vanskeligt at få et lokalt miljø som Sidegadens projekter finansieret. Kommunen betaler en pris for, at et antal arbejdsløse er i aktivering i gadens butikker. Men udover aktiveringen får kommunen for denne pris også et bæredygtigt socialt miljø, hvor borgerne skaber fællesskaber. Den arbejdsløse, for hvem det almindelige arbejdsmarked er lukket land, får en rolle i lokalsamfundet og kommer ind i livssammenhænge, hvor han eller hun både kan få løst sine problemer og være noget for andre. Men økonomisk hænger det ikke sammen.

Hvem er fattigdommens gældsplage en opgave for?

Et andet spørgsmål er, hvornår et socialt hjælpebehov bliver eller bør blive imødekommet af en frivillig organisation eller en kommunal forvaltning. I mange år har erfaringen i Settlementets frivillige rådgivning været, at udsatte borgere i realiteten ikke gives adgang til den rådgivning, som de efterspørger, og som kommunen gennem lov er forpligtet på. For at få rådgivning må man være visiteret til denne “ydelse”, som det kan ske

ved at være visiteret til en særlig enhed, som voksenenheden, i kommunens socialforvaltning. Nedenfor beskriver jeg Settlementets proces med at åbne en anonym og frivillig gældsrådgivning, som udsprang af, at folk bad om hjælp til gæld.

Gennem en bevilling via satspuljen kunne vi i august 2009 åbne en gratis, frivillig og anonym gældsrådgivning målrettet socialt udsatte borgere. Københavns Kommune blev inviteret til at deltage i et samarbejde herom, men kommunen valgte selv at åbne et mindre 2-årigt projekt med gældsrådgivning. Den kommunale rådgivning gik i gang året efter, at Settlementets gældsrådgivning var åbnet.

Længe før investeringsbanken Lehman Brothers fald i august 2008 og finanskrisen i kølvandet på amerikanske boliglån, som der ikke var dækning for, fik vi i Settlementets Rådgivning flere henvendelse fra folk, som levede på randen af samfundet, og som desuden var plaget af stor gæld, der langt oversteg deres betalingsevne.

«Den frivillige sektor
og civilsamfundet har
udviklet sig i dialog
og tvist med en stærk
social stat»

Alligevel ville den enkelte gerne gøre noget, betale det, som var muligt, indgå aftaler, søge henstand, undgå fogedforretninger, bede om henstand med mere. Selvom de sociale og personlige problemer står i kø som ved psykisk sygdom, nylig løsladt fra fængsel, tidligere hjemløs, clean misbruger, fraskilt, så fylder gælden meget i personens liv, og mange gav udtryk for, at det var skamfuldt og pinligt ikke at kunne betale. Og frygtede – med god grund – at denne mulighed for fleksibilitet i økonomien snart ville være udelukket. Det er en gruppe mennesker, som ikke fik del i opsvingets job- og lønfest, men som gennem villige banker, forbrugskæder og finansieringsforretninger kunne låne penge uden seriøs kreditvurdering, til at leje og købe, til at betale forfaldne regninger, bøder og gammel gæld.

Som Sara, 20 år, der var hjemløs i to år. Hun sov i S-togene og holdt til ved banerne. Hun var meget syg, men langt om længe blev det muligt at hjælpe hende gennem psykiatrien. Hun fik en bolig. Breve med opkrævninger fra kreditorerne – herunder DSB (bøder) – væltede ind. Det nye var ikke, at fattige havde gæld – det nye var gældens størrelse, og at de institutioner, som borgeren ellers havde kontakt med som skat, socialforvaltning, advokaternes retshjælp og bankenes egne rådgivere, ikke kunne hjælpe (grundet manglende kompetencer enten i at have kontakt med målgruppen eller i gældshåndtering) eller ikke ville. De store offentlige sociale servicestationer som jobcentre og socialforvaltninger servicerer ikke de svagest stillede grupper af borgere. Et forhold som såvel politikere og embedsværk i et vist omfang har accepteret.

Et andet eksempel: A.M. fik ikke udbetalt sin kontanthjælp, som han plejede, og kunne derfor ikke betale husleje. Det gjorde ham meget nervøs, da han har været hjemløs. Ved et møde i Jobcentret fik han oplyst, at man havde indkaldt ham til samtale, som han ikke mødte op til, og derfor har man stoppet hans kontanthjælp. Jobcentret skrev til hans e-boks, som han ikke havde brugt i 1 ½ år, da hans nøglekort til Nem-id var væk. Mens dette skete, var han i aktivering og stod således aktivt til rådighed. Han selv og en frivillig rådgiver prøvede desperat at argumentere over for de forskellige kontorer (Jobcenter, Ydelsesservice og K-Kassen (kontoret for sanktion)) for, at A.M. ikke burde sanktioneres, og at der var tale om en tek-

nisk fejl. A.M. søgte også – forgæves – at få Socialforvaltningen til at hjælpe. K-Kassen fastholdt, at sagen skulle køre som almindelig ankesag. Han var uden indtægt i fem uger. A.M. vandt ankesagen.

Rekruttering og faglighed

Settlementets Rådgivning udgøres af frivillige rådgivere, der alle har en professionel kompetence, som de stiller til rådighed for borgere, som opsøger rådgivningen. Også de gældsramte ville de gerne hjælpe relevant – men hvordan? Hvad er en hjælp, når gælden er gjort op og langt overstiger borgerens betalingsevne? Når gælden stiger og stiger alene på grund af renter, (som vi har set kan være op til 23 procent), gebyrer og udgifter ved fagedforretninger? Vores rådgivere er klædt på til at samarbejde med målgruppen, men manglede kompetencer inden for gældsområdet. Så de anbefalede derfor, at vi begyndte at rekruttere nye frivillige rådgivere med faglighed inden for gæld og økonomi.

Folk, som har lidt socialt skibbrud, har truffet forkerte beslutninger, er syge og uden arbejde, har i den grad brug for adgang til relevante faglige kompetencer og til at møde en person, som gerne vil stille sin viden til rådighed for netop ham eller hende. Den faglighed, Settlementets rådgivere har, rummer to dimensioner: Den ene dimension er, at rådgiverne må være i stand til at kunne indgå i en opmærksom kontakt med borgeren. Nogle vil mene, at dette er logik for burhøns – men det er ikke så nemt, som det kan lyde. Eksempelvis kan en rådgiver være så engageret i at ville finde en løsning på problemet, at det forstyrrer den nærværende kontakt til borgeren. Rådgiverens fokus flytter herved væk fra borgeren og til rådgiverens egne tanker og ideer, og borgerens mulighed for at deltage forringes. Den nærværende kontakt kræver træning og supervision, og det er derfor en del af at være frivillig i Settlementets rådgivning. Den anden dimension er fagligheden inden for det sociale område, juraen og nu også gæld.

Bankernes brancheforening Finansrådet ville gerne hjælpe os med at rekruttere frivillige fra bankerne til dette projekt. En hjælp som rådgivningen havde brug for. Rådgivningen kunne gennem Finansrådet få kontakt til en faggruppe, som vi ellers ville have svært ved at nå ud til. Dette fandt sted i foråret 2009, hvor bankerne – og bankansatte – blev kritiseret for grådighed og uansvarlig adfærd. Finansrådet havde brug for at deres med-

lemmer, bankerne, kunne profilere sig positivt med denne form for social ansvarlighed (CSR). Et sådan samarbejde rejser spørgsmålet, om ikke det frivillige arbejde herved kommer i lommerne på bankerne og mister uafhængighed?

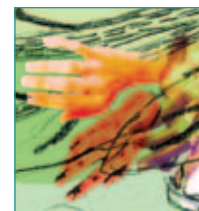
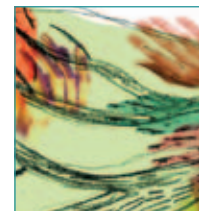
Værdier der leder

Det samme spørgsmål rejser sig også, når frivillige organisationer søger om finansiering i offentlige puljer eller via udbudsforretninger. Her efterspørger ansøgningsformularer effektmål og forandrings teorier som styringsredskaber i arbejdet. Man indskriver sig som ansøger i disse mål og teorier og udsætter sig derved for styring, baseret på New Public Management – hvilket også er meningen. Staten ønsker at inddrage civilsamfundets frivillige organisationer på grund af de kvaliteter, der blandt andet følger af organisationernes autonomi og uafhængighed, men kræver samtidig dokumentation af netop autonomi og kvaliteter. Det er derfor et spørgsmål, om de frivillige organisationers værdier kan “slå tilbage”.

Jeg vil kort beskrive, hvad jeg ser som centrale værdier og kvaliteter i det frivillige arbejde, og som det frivillige arbejde må “tale frem” i sin argumentation for at få udviklet bedre former for partnerskaber og udbudsforretninger mellem civilsamfundsorganisationer og det offentlige.

Værdierne er normative, det vil sige sociale og udspringende af vores samfund i bred forstand og af de konkrete fællesskaber. Det særlige for den frivillige sektor er fokus på at understøtte værdiernes normativitet og kraft i fællesskaberne.

For det første er der friheden til at spørge sig selv, om man kan stå inde for det man gør, eller om man kunne gøre det bedre? Som frivillig organisation ser jeg, at man har ansvar for at have en sådan undersøgelse kørende i det konkrete arbejde. Dette lægger op til, at man kan træde ved siden af – begå fejl – og herfra undersøge, hvordan man kan gøre det bedre. Det er en proces, som ikke kun kræver tænkning, men også at man handler derefter. Her i ligger friheden til at undlade at gøre, hvad man ikke kan stå inde for. En anden grundlæggende værdi er altid at behandle borgeren ordentligt. Også selvom man synes, at borgeren i sin adfærd ser ud til at forværre sin situation og træffer forkert valg. Som frivillig har man mulighed for at vise, at man gerne vil hjælpe, hvis man altså kan. At vise sine kærlige hensigter kan

«Netop de faglige kompetencer spiller i dag en vigtig rolle i den frivillige indsats»

bane vejen for, at den anden tør vise en den tillid, at man gerne må hjælpe. Det er en værdi som frivillig at kunne gøre sit bedste for at give den nødlidende borger adgang til sin viden og relevante muligheder i hjælpen.

Relevans for borgeren – og kvalitet

Hvad der er relevant hjælp i den konkrete situation for borgeren kan ikke identificeres på forhånd. Og det er en afgørende forskel på en indsats fra en offentlig forvaltning, hvor socialarbejderens arbejde er styret af manualer og forhåndsbestemte værktøjer, og herved begrænses inddragelsen af borgerens ressourcer med hensyn til at identificere, hvad han gerne vil have hjælp til og hvordan. Konteksten er så at sige lukket. Kontekst kan forstås som en protokol for den indforståede viden, vi har, og som begrunder vores måder at arbejde på eller, mere konkret, som summen af relevante muligheder i videnssituationen. At kende konteksten betyder, at man kender de relevante forklaringer og muligheder i tilstrækkelig grad. I en frivillig organisation er borgeren selv kontekstsættende – han er selv med til at identificere relevante for-

klaringer og muligheder. Og den frivillige socialarbejder kan ud fra sin faglige videnssituation bidrage i denne proces. Borgerens beskrivelser og oplevelser af sine problemer er evidente og kan ikke ignoreres. Det er en kvalitet for borgeren, at hendes problemer, desperation eller sorg mødes som virkeligt, som det ikke er en opgave for socialarbejderen at få til at forsvinde eller til at passe ind i en bestemt forklarings-skabelon. Socialarbejderen, der arbejder i frivilligt regi, må forholde sig til denne virkelighed, så borgeren får mulighed for at undersøge, hvad han synes vil være hjælpsomt og fornuftigt i situationen.

Konkret betyder det for eksempel, at den frivillige rådgiver ikke er bundet af, om en opgave er “visiteret”, hun kan i forhold til sin egen indsats lytte til sin faglige dømmekraft.

Det afgørende er, at værdierne ikke skilles fra deres praktiske anvendelse. I de samarbejder man som frivillig og som frivillig organisation indgår i, må spørgsmål til ens handlinger kunne rejses og drøftes. Som socialarbejder må man gå ind i denne proces med hele sig selv og med den tyske filosof Hegels ord, udvise et helt særligt engagement. Man må

bruge både sin tænkning og sine følelser i konkrete vurderinger af, om man fuldt og helt kan stå bag det, man gør.

Viden og formidling efterlyses

Der er kun lidt og sporadisk forskning på området, og man mangler eksplicit viden om det frivillige sociale arbejde. Der er brug for forskningsmetoder, som passer til sektorens autonomi og selvstændighed og de ofte komplekse problemer, man arbejder med. Den frivillige sektor er ikke selv stærk i sin formidling om den viden om de sociale værdier, som skabes. Så også her er der brug for at udvikle målemetoder og regnskabsformer, som kan formidle værdierne og ressourcerne i sektoren. Et begreb, som ses anvendt i denne sammenhæng er begrebet "added value". Egentlig beskriver udtrykket at en vare, udover sin grundværdi, kan tillægges andre værdier og nye budskaber, som kan bruges i branding af varen. I den frivillige sektor vil det kunne bruges til at illustrere de sociale værdier, som skabes gennem en social indsats, og som ikke kun har værdi for den enkelte, men også for samfundet. Som når en borger i aktivering udover en konkret opkvalificering, gennem sin deltagelse medvirker til at skabe positive socialt netværk.

Andre sådanne begreber er "social audit", som er en metode til at måle en virksomheds sociale ansvar og "social return on investment". Return on investment er oprindeligt en størrelse som forholdsmæssigt udtrykker, hvad der vender tilbage

som økonomisk resultat af en investering. En lokal frivillig organisation kan vise kommunen, hvad kommunen får igen af sit bidrag til institutionens drift, i forhold til hvor mange midler som organisationen får skaffet fra andre fonde og kilder. Tilføjes af den sociale dimension er en udvidelse af, hvilke parametre man kan medtage for at få et udtryk for de sociale værdier, der vender tilbage.

Afslutning

Det frivillige sociale arbejde har nærmest ikke fjender eller modstandere. Alle på den politiske scene ytrer sig støttende om den indsats som frivillige foreninger og organisationer yder, om end denne opbakning gives ud fra forskellige syn på, hvilken rolle og funktion det frivillige arbejde har og bør have. De sociale partier ønsker at fastholde en stærk social stat og har ikke formuleret nogen skarp civilsamfundsprofil. De liberale partier ser, med en øgning af den frivillige indsats, muligheder for en vis neddrøsling af udgifter på sociale områder. I VKO-regeringens Civilsamfundsoplæg går man så vidt som til at mene, at det offentlige ikke er i stand til at hjælpe samfundets mest udsatte, og man ser derfor at frivillige organisationer her har en opgave – formuleringer, som går igen i den nuværende S-SF-R's regeringsgrundlag. Sådanne udsagn bør være wake-up calls for de frivillige organisationer og følges op med en præcisering af, at ansvaret for finansiering af sådanne opgaver er en offentlig opgave.

Frivilligt socialt arbejde som supplement til offentlige tilbud

Rikke Holm, cand. soc., sundhedsplejerske. Ansat i Mødrehjælpen i København i en projektstilling som frivillig koordinator og sundhedsplejerske i projekt "Ung mor på vej".

RIKHOLM@HOTMAIL.COM

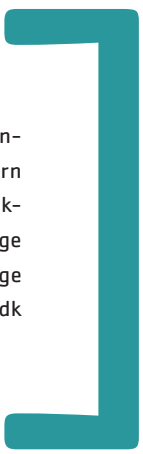
Mette Lycke Fanning, cand. soc., socialrådgiver og systemisk og narrativ proceskonsulent. Ansat i Spydspidsen – et tilbud til udsatte unge i Københavns Kommune. Mette er derudover undervisningsassistent på uddannelsen Kandidat i Socialt Arbejde på Aalborg Universitet.

ML_FANNING@HOTMAIL.COM

Af Rikke Holm, sundhedsplejerske og Mette Lycke Fanning, socialrådgiver og proceskonsulent

Artiklen vil med udgangspunkt i den frivillige familieveninde fra Børns Voksenvenner se på, hvordan frivilligt arbejde kan supplere den offentlige sektor og gå i dybden med, hvad det er, de frivillige kan, som det offentlige system ikke kan.

Børns Voksenvenner er en landsforening, der har 20 års erfaring med at arrangere venskaber. Børns Voksenvenner skaber rammerne for venskaber mellem børn med et spinkelt familienetværk og ressourcestærke, frivillige voksne. Børns Voksenvenner i København skaber ligeledes rammerne for venskaber mellem enlige mødre med små børn og et spinkelt familienetværk og ressourcestærke, frivillige familieveninder. Se mere om deres arbejde på hjemmesiderne: www.voksenven.dk og www.voksenven-kbh.dk

I denne artikel er det frivilligt socialt arbejde, som udgør rammen, og vi vil stille skarpt på relationsarbejdet, som eksempelvis den frivillige Familieveninde fra Børns Voksenvenner er gået ind i. At vi netop trækker den frivillige familieveninde frem som eksempel skal ses i lyset af, at vi i forbindelse med vores speciale på Kandidatuddannelsen i Socialt Arbejde på Aalborg Universitet har undersøgt frivilligt arbejde i Foreningen Børns Voksenvenners Familieprogram i København. Vores sigte med denne artikel er at redegøre for, hvordan vi – med udgangspunkt i vores undersøgelse – mener, at frivilligt arbejde kan supplere den offentlige sektor og gå i dybden med, hvad det er de kan, som det offentlige system ikke kan.

Et af de områder, hvor vi så, at den frivillige sektor kan noget helt særligt, er relationsarbejde. I artiklen redegør vi for vores resultater omkring frivilligt relationsarbejde, som i dette tilfælde er en relation mellem enlige mødre og frivillige. Relationsarbejde bliver ofte benyttet i socialt arbejde. I denne sammenhæng er de enlige mødre ikke dem, man typisk møder i en socialforvaltning, og de hører ikke ind under kategorien "socialt udsatte". De er kvinder med ensomhed og sårbarhed i forhold til et nært socialt netværk og ser Familievenindeprogrammet som et tilbud.

Vores udgangspunkt var at undersøge, om det er muligt at arrangere en bæredygtig relation, når udgangspunktet er asymmetrisk med den ene part som hjælpgivende og den anden hjælpmottagende. Vi undersøgte arrangerede relationer mellem frivillige familieveninder og enlige mødre i

foreningen Børns Voksenvenners familieprogram i København. Vi havde allerede i vores startfase en kritisk stillingtagen til, hvordan man kunne kalde den hjælpgivende i en asymmetrisk relation for en familieveninde, idet vores umiddelbare antagelser var, at denne betegnelse hørte hjemme i en symmetrisk relation. Samtidig var en del af vores undersøgelse en kritisk stillingtagen til, om det overhovedet var muligt at arrangere en bæredygtig relation. Vi fandt dog ud af, at det er muligt at arrangere en bæredygtig relation, og det, at hjælpen er frivillig, både for giver og modtager kan være en stor styrke, åbne for nogle nye sider af relationen og hjælpe etableringen og udviklingen af relationen på vej. Samtidig kan det være med til at mindske det asymmetriske udgangspunkt.

Den arrangerede relation

Meget socialt arbejde handler om at arrangere relationer. Arrangerede relationer mellem kontaktpersoner og udsatte unge, plejefamilier og anbragte børn, støttekontaktpersoner og psykisk syge med flere, hvor den professionelle opgave er at opbygge en tillidsfuld og tæt relation. Vi ved, at det er vigtigt for mennesker at have nære relationer, og faktisk er der meget, der tyder på, at menneskets relationer har helt afgørende betydning for dets udvikling og opblomstring. Derfor er denne form for indsats en meget vigtig del af socialt arbejde. Per Schultz Jørgensen, dr. phil, tidligere professor på DPU og familieforsker, påpeger ligefrem, at den vigtigste evne for et barn er evnen

«Det frivillige element i relationsarbejde kan udviske asymmetrien og indeholde nogle af de samme kvaliteter som i et venskab»

til at kunne knytte relationer til andre mennesker (Schultz Jørgensen, 1999:404). En anden forsker, skotske Carol Graig, er enig og siger: *"Når man interviewer mennesker om, hvad der skaber det gode liv, er det tydeligt, at det ikke er velstand, men gode relationer"* (Mikkelsen, 2007).

Schultz Jørgensen peger samtidig på, at relationens karakter har betydning for, at man ikke føler sig ensom. Man skal "røres ved" og føle sig "set" og dermed anerkendt som en person, det er værd at have kontakt med (Højlund & Juul, 2005:25-27). Det er det, han kalder "båndets essentielle karakter", der er afgørende for, hvilken betydning relationen har for individet (Schultz Jørgensen, 2007:194).

Det er i vores selvopfattelse, at vi adskiller os fra alt andet levende. I vores bevidsthed om verden, ligger også bevidstheden om os selv, og den bevidsthed ligger konstant i baghovedet på os. Sociolog Charles Cooley forklarer blandt andet, at selvopfattelsen primært bliver skabt ved, at vi spejler os i andre (Mortensen, 2002:125). Det er i det daglige møde med andre mennesker – altså i de daglige relationer og interaktioner – at vi opfatter os selv og enten trives eller mistrives.

Det betyder endvidere, at hvis vi er uden relationer, vil vi ikke opleve spejling fra andre mennesker, og det kan dermed så tvivl ved vores selvopfattelse. Ligegyldig om vi er børn, unge, voksne eller ældre mennesker, vil der altid eksistere et behov for at blive mødt som én, der er god nok. Sådan er det at være menneske!

Men hvordan er det så muligt at skabe nære relationer, som skaber udvikling og opblomstring, inden for socialt arbejde? Relationer, hvor man føler sig set og rørt ved?

Jürgen Habermas mener, at mening, solidaritet og personlig identitet kun kan frembringes gennem sproglig kommunikation inden for livsverdenen (Andersen, 2002:371). Livsverdensbegrebet er, ud fra Habermas' opfattelse, det sted, hvor menneskets primære socialisering og sprogudvikling foregår. Livsverdenen er baseret på ikke-formålsrettet samvær og interaktion og står dermed i modsætning til systemet og systemverdenen, der er baseret på formålsorienteret og strategisk handlen.

Styrken ved det frivillige arbejde er, at for eksempel relationsarbejde her kan foregå inden for livsverdenen og båndets essentielle karakter kan udvikle sig til, at man føler sig anerkendt som men-

neske. Det er vores påstand, at det blandt andet skyldes, at parterne ikke er en del af "systemverdenen", for at blive i Habermas terminologi. Den italienske journalist og sociolog Francesco Alberoni siger for eksempel om venskaber, at det kræver gensidighed, ligeværdighed, og at man mødes på lige fod. "Den ene skal ikke lære den anden at klare sig i tilværelsen", og de skal ikke opdrage på hinanden (Alberoni, 1992:13). Han siger også, at den ene ikke kan blive den andens lærermester, samt at venskaber ikke opstår umærkeligt eller imellem dem, som vi har mest kontakt med eller bliver hjulpet af. Det opstår derimod i et øjeblik, hvor vi føler en bølge af sympati med hinanden (ibid.). Dette ligger tæt op af noget af det, som vi har set, der sker i det frivillige relationsarbejde. Det frivillige element i relationsarbejde kan udviske asymmetrien og indeholde nogle af de samme kvaliteter som i et venskab og dermed skabe en anden udvikling hos både hjælpemodtageren og hjælpgeberen end man kan inden for den professionelle sektor.

Frivillighed og nære relationer

Relationsarbejdet i den frivillige sektor kan netop træde ud af denne konstruktion med den ene part som hjælper og den anden som modtager. De kan skabe et møde mellem livsverdenerne. Den frivillige organisation har mulighed for at arrangere nære medmenneskelige relationer, hvor der er et tillidsforhold mellem parterne, som kan være vanskeligt at skabe i det offentlige. Therese Halskov beskriver, at det offentlige system ofte karakteriseres som upersonligt og præget af "klient-behandler-relation" (Halskov, 2000). En familieeveninde i vores undersøgelse beskriver styrken i det frivillige arbejde på denne måde:

Man kan relatere og bonde mere, man kan lægge mere i det selv, end man kan som professionel, hvor der skal være en professionel distance eller sådan mere en faglighed. Der må gerne være en personlig relation og følelser imellem os.

Den frivillige har ikke en myndighedsrolle og skal heller ikke have det, og kan derved mødes i relationen med brugeren på ligeværdig vis, og der er en gensidighed i det frivillige arbejde, hvor mennesker knyttes til hinanden. Det bliver på denne måde muligt at opbygge nogle nære relationer som gør, at mødrene føler sig set og rørt ved som mennesker, hvilket er vigtigt for menneskelig opblomstring.

«De frivillige familieeveninder
var netop meget imponerede
af og fremhævede mødrenes
styrker og udvikling»

Det skyldes blandt andet, at der er en gensidighed og ligeværdighed i relationen, og at der er mulighed for fleksibilitet og anonymitet fra begge parter side. Vi vil her gå i dybden med, hvad disse områder indebærer.

Gensidighed og ligeværdighed

Gensidighed og ligeværdighed handler om, at begge parter kun er i relationen, fordi de ønsker det. Ikke fordi den ene part får løn for det, eller den anden part blevet pålagt at have eksempelvis en kontaktperson eller en plejefamilie. Begge parter indgår frivilligt i relationen, og gør det, fordi de gerne vil have noget ud af det selv. For de frivillige i vores undersøgelse handlede det for eksempel om at kunne være noget for andre, at få små børn ind i deres liv med mere. De enlige mødre, som vi talte med, er hovedsagligt gået ind i programmet for at få et vidne til deres rolle som mor og dermed til deres børns liv, og for at give deres børn nogle flere voksne relationer. Det skaber dermed grundlag for en ligeværdig relation, idet begge parter vil have noget ud af det. Så selv om udgangspunktet er asymmetrisk, nærmer parterne sig en ligeværdighed, idet det er legalt, at begge får noget ud af relationen. Dette betyder også, at de frivillige, som vi interviewede, ønsker, at relationen skal vare ved, og at de en dag vil være med, når børnene bliver studenter, gift og så videre, hvilket også adskiller det fra en professionel relation, som vil ophøre den dag, ansættelsesforholdet ophører. Der er derfor et tidsperspektiv, som kan give tryghed og en anden base for at investere noget i relationen og give noget af sig selv fra begge parter side. Der er derfor mulighed for en gensidighed, som der ikke er på samme måde inden for det offentlige.

Ulla Habermann, fil.dr. fra Lunds Universitet og blandt andet tidligere leder af Center for Frivilligt Socialt Arbejde, gør opmærksom på, at når gensidigheden i den frivillige relation ikke fungerer, brydes relationen, og at en del af gensidigheden også handler om det frie valg, hvilket giver nogle andre muligheder end i en offentlig institution (Habermann, 2007). Denne gensidighed gør, at mennesker knyttes til hinanden, og samtidig er det legalt at få en glæde ved at hjælpe andre. En frivillig siger:

Et eller andet sted så tror jeg, at man har brug for det, for ellers meldte man sig ikke, det tror jeg. Jeg er helt vild med at være sammen med børn, og dem er

der for lidt af. Min datter har to, og jeg ser dem ikke nok. Der er plads til flere.

En anden familieeveninde udtrykker, at det har været et mormorønske, der har fået hende ind i Familieevenindeprogrammet.

En tredje siger: *"Jeg kan godt lide at være med, at være en brik. At kunne opfylde noget, eller være et hjørne af livet eller sådan at være en del af det på en eller anden led"*.

Det er tydeligt, at familieeveninderne får noget ud af det, er bevidste om det og står ved det. Det skaber en basis for et ligeværdigt møde mellem to mennesker, som begge vil have noget ud af at indgå i netop denne relation. Det er derfor vigtigt, at en målsætning om, at hver anden dansker skal være frivillig ikke bevirker, at det bliver en forpligtelse eller en borgerpligt. For så forsvinder det frie valg, gensidigheden og dermed nogle af den frivilliges sektors styrker.

Gensidigheden kommer også til udtryk ved matchingen. Det frivillige aspekt gør, at begge parter vælger hinanden. Den frivillige forening kan vælge, hvem de vil hjælpe, den enkelte frivillige kan vælge, hvem hun vil matches med, og modtagerne af tilbuddet står ligeledes i en situation, hvor de kan sige fra overfor den, de er blevet matchet

med og få en anden – uden risiko for sanktioner. Samtidig har hjælpgeberen, som tidligere nævnt, ikke en myndighedsrolle, der skal håndhæves og kan derfor gå ind i relationen på mere ligeværdige og medmenneskelige vilkår. For at matchet kan fungere, viser vores undersøgelse dog, at det også kræver en sans for timing.

Timing

Resultaterne af vores undersøgelse viser, at sans for timing har stor betydning for udviklingen i relationen og båndets essentielle karakter, hvor man bliver anerkendt som menneske. Også her har relationsarbejdet i den frivillige sektor nogle andre muligheder end i den offentlige. Timingen hænger sammen med skabelsen af ligeværdighed i relationen. Sociologen Pierre Bourdieu taler i sin ægteskabs- og slægtsanalyse om, hvordan timing og tempo har afgørende betydning for resultatet. Gaver, penge, måltider som udveksles handler ikke om at udfylde et skema, men om at give og give igen på dette rette tidspunkt. Det handler om at have fornemmelse for det sociale spil, som er tilgængeligt i praksis gennem livet (Hastrup, 2007:16). I det frivillige relationsarbejde er der mulighed for at give plads til denne fornemmelse for timing, idet

man ikke er underlagt systemets krav om inter-
venering på bestemte tidspunkter og på bestemte
måder. En familieveninde fortalte for eksempel,
hvordan hun ventede et år med at spørge, om hun
måtte købe tøj til morens datter, fordi hun ikke
ville være for anmassende. Et andet eksempel er
en familieveninde, som vælger at trække sig fra
relationen i længere tid og kun have kontakt på
sms, da det ellers ville skabe for mange konflikter
mellem moren og hendes eksmand. Havde familie-
veninden været professionel kunne der har været
krav om at holde kontakten for at sikre barnets
tarv. Det, at hun holdt sig tilbage, var en sans for
timing, som gjorde, at de kunne udvikle relationen
på et senere tidspunkt. En anden familieveninde
må holde sig tilbage i længere tid, da moren er en
smule sky. Familieveninden fortæller:

*"... Jeg synes det tog så lang tid, altså jeg må holde
mig selv lidt i tømmernes og give det den tid det tager,
så det er en gang om måneden, og så må vi se..."*

Som frivillig skal man ikke stå til ansvar for
nogen og der er ikke en bestemt måde, hver-
vet skal udføres på. Dette giver mulighed for at
udfolde sansen for timingen, og det stiller samti-
dig krav til de frivillige om at have denne fornem-
melse. En relation mellem en frivillig og en såkaldt
hjælpmotager kan samtidig noget andet end en
familie-/slægtsrelation, idet man her ikke er ligeså
påpasselig. En af mødrene beskriver blandt andet,
hvordan hun bærer over med den frivillige i for-
hold til, hvor meget slik hun giver børnene, da det
er vigtigt at passe på deres relation. Hun fortæller,
at hun ikke havde holdt sig tilbage på samme måde,
hvis det havde været en svigermor.

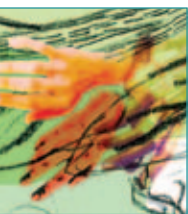
En kritik af nogle frivillige organisationers ind-
sats kan være, at de ikke rummer de mere udsatte
grupper. Det er til gengæld værd at bemærke, at der
ud fra vores undersøgelse er meget der tyder på, at
en inklusion af svagere stillede kvinder i tilbuddet,
kan gøre det svært at matche dem med en familie-
veninde, da det har stor betydning for både fami-
lieveninder og mødre, at de bliver matchet med
nogle, som har samme værdier som dem selv, for
eksempel i forhold til børneopdragelse, og at begge
parter føler, at der bliver bidraget til relationen,
og de får noget ud af at være i den. Vi vil komme
nærmere ind på dette i næste afsnit. Samtidig vil
det heller ikke være muligt at udfolde sansen for
timing, hvis der for eksempel er bekymring for
barnet. Den frivillige sektor har derfor mulighed

for at tage sig af nogle grupper, som har et behov
for støtte, men er for velfungerende til det sociale
system. På den måde kan det frivillige relationsar-
bejde blive et udviklende supplement, som de pro-
fessionelle også kan lære og lade sig inspirere af.

Udveksling

Som vi tidligere har nævnt, kan gensidigheden og
opnåelse af ligeværdighed også handle om, at der
foregår en udveksling mellem den frivillige fami-
lieveninde og mødrene. Vi har netop i vores under-
søgelse haft kritisk opmærksomhed omkring, hvil-
ken udveksling der finder sted ud fra sociologen
Pierre Bourdieus kapitalbegreber: Social, kulturel,
økonomisk, og symbolsk kapital. Kapitalbegrebet
optræder hos Bourdieu i forhold til organiseringen
af positioner i det sociale rum (Järvinen, 2000:
349). En given kapitalbeholdning i Bourdieus per-
spektiv giver forskellige muligheder og begræns-
ninger hos mødrene og familieveninderne. De tre
primære former for kapital er social, kulturel og
økonomisk. Den sociale kapital refererer til de res-
sourcer, en person har qua tilhørsforholdet eller
medlemskabet til en specifik gruppe. Det kan for
eksempel være at have et socialt netværk med dem,
man har gået på uddannelse med. At være i besid-
delse af den kulturelle kapital, handler eksempelvis
om uddannelse, finkulturelle færdigheder, behers-
kelse af den legitime kulturs koder, så man kan
begå sig i det, der er det dominerende magtforum
i samfundet (ibid.). Den økonomiske kapital står
for penge og materielle ressourcer. Den fjerde form
for kapital er symbolsk kapital, som kan beskri-
ves som en af de andre tre kapitalformer, der til-
lægges symbolsk værdi. En bestemt egenskab eller
færdighed kan fungere som symbolsk kapital på en
social arena, men behøver ikke at være det på en
anden (ibid.). Eksempelvis kan det at være frivillig
udløse symbolsk kapital i en af de frivilliges ven-
nekreds, hvorimod det ikke har nogen betydning
hos en anden. Derfor var det interessant at se på,
hvilken betydning de forskellige kapitaler havde
haft på det sociale felt, som relationen skulle byg-
ges op omkring.

Vi havde en formodning om, at netop familie-
veninderne og mødrenes positioner i det sociale
rum enten lignede hinanden og dermed kunne
skabe en sandsynlighed for, at de enes og for-
enes, eller at de kunne have så forskelligartet
positioner, at der ikke kunne skabes en relation.

I vores undersøgelse så vi, at trods forskellige positioner qua deres forskellige kapitaler, mødtes de ligeværdigt i det sociale felt, samt at de havde kapitaler på forskellige niveauer, de kunne gøre godt med, og som de udvekslede og/eller konverterede. Netop udvekslingen harmoniserede relationen, så den oplevedes ligeværdig. Dette, mener vi, kan få betydning for udviklingen og dermed varigheden og holdbarheden af sådanne arrangerede relationer. Der er faktisk noget at udveksle og konvertere med. Bourdieu mener for eksempel, at smagspræferencer forener folk fra samme miljø og adskiller dem fra andre, og dermed vil udvekslingen af kapitaler oftest foregå inden for samme klasse (Wilken, 2006: 69). På baggrund af vore interview med mødre, familieveninder og Børns Voksenvenner så vi, at udvekslinger kan finde sted på tværs af klasser – i Bourdieus forstand: Grupper med forskellige kapitalbeholdning. Vi ser derfor ikke forskellige baggrunde som en hindring for skabelsen af en relation, så længe begge parter får noget ud af relationen. På denne vis udlignes asymmetrien på trods af forskellige baggrunde eller klasser.

Og det er netop denne særegne mulighed, det frivillige sociale arbejde har, at de med den frivilliges livsverden kan gå ind i relationen til hjælpmodtagerens livsverden og udveksle således, at relationen kan udvikles og blive holdbar.

Fleksibilitet

En anden styrke ved den frivillige sektor er fleksibiliteten. De frivillige er ikke bundet af faste kontortider, åbningstider og telefontider. De kan træde til der, hvor der er brug for det, og kan komme derhen, hvor der er brug for det. På den måde bliver

relationsarbejdet igen en menneske til menneske-relation i stedet for en systemrelation. Nina Baun, ældrekonsulent hos Samvirkende Menighedsplejer, påpeger, at benyttelse af de frivillige kræver tilpasning af opgaverne til den frivilliges tid, evner og engagement. Der er ofte ikke uanede kræfter – fleksibilitet er derfor afgørende (Baum, 2010). Den frivillige er mere fleksibel end en offentlig ansat, men kræver også fleksibilitet i forhold til hvor, hvornår og hvordan de kan og har lyst til at stå til rådighed. Det er op til en forhandling imellem de to parter, og fleksibiliteten er dermed gensidig. Såfremt den frivillige bliver underlagt systemkrav, kan risikoen være, at ligeværdigheden ryger. Det kan betyde, at det ikke længere bliver et møde mellem to mennesker, som har brug for noget i deres liv, som den anden kan give. Relationen vil dermed ikke være på et jævnbrydigt plan, idet den ene part – den frivillige – går på kompromis og ofrer sig for at imødekomme systemets krav. Dette sætter modtageren i en taknemmelighedsrolle og dermed er fordelene ved den frivillige indsats færre. Modtageren kan på denne måde komme i en klientrolle, og selvom der fortsat er en ligeværdighed i, at den frivillige fortsat får noget ud af relationen, vil det måske ikke kunne vejes op af, at indsatsen nu vil have karakter af professionelt arbejde.

Anonymitet

Når en eksempelvis ensom mor opsøger en frivillig forening for at indgå i en arrangeret relation, fordi hun ønsker støtte, har hun muligheden for at være anonym. Der ligger ikke en sagsakt på hende, en fortid eller nutid, der kan afholde hende fra at opsøge støtte. Moren opsøger netop ikke

«En for stor opsugning i systemverdenen vil ødelægge nogle af det frivilliges kvaliteter»

en myndighedsfunktion, der skal vurdere hende, men opsøger et tilbud om støtte fra en livsverden, som vi tidligere har været inde på, hun selv vælger til. Anonymiteten giver mulighed for, at brugeren kan vise den del af sig selv, som hun har lyst til, og holde det tilbage, som hun ikke ønsker at delagtiggøre den anden i. Det kan for eksempel være sårbarheden. Vi så i vores undersøgelse, at de frivillige familieveninder netop var meget imponerede af og fremhævede mødrenes styrker og udvikling, efter de havde lært dem at kende, og netop ikke sårbarheder. Lige præcis sårbarheden er i fokus, når man opsøger systemverden for at få hjælp eller støtte, og for mange brugere eller "klienter" fastholdes de ofte i denne sårbarhed og dermed i klientrollen.

I vores undersøgelse af organisationen Børns Voksenvenner kunne vi se, at de kan hjælpe en gruppe, som ellers ville falde uden for det offentlige system, idet disse enlige kvinder ville være for ressourcestærke til at være berettiget til et tilbud inden for det offentlige sociale system. BVV's indsats kommer derfor til at fungere som et komplement tilbud til den offentlige sektor, en form for parallel ressource eller ekstra velfærdsforstærker. Tilbuddet træder ikke i stedet for tilbud som hjemmehos-ordninger, kontaktpersonsordninger, deltids plejefamilier med videre, men har mulighed for at hjælpe nogle kvinder, der udtrykker et behov for hjælp, og som tilsyneladende får en bedre livskvalitet som følge af indsatsen. Og som ellers ikke

ville kunne få nogen form for støtte. Spørgsmålet er også, om de ville søge om hjælp i det offentlige system, da det kan virke stigmatiserende. Anonymiteten giver derfor en overset gruppe mulighed for at søge hjælp. Therese Halskov påpeger i sin artikel om enlige mødre i Danmark og Sverige, at mødrene fortæller, at de oplever den frivillige organisation som et frirum, hvor de ikke bliver mistænkeliggjort og kontrolleret, for eksempel som dårlige omsorgsgivere for deres børn (Halskov, 2000). Det er derfor ikke på samme måde stigmatiserende at tage imod et tilbud fra en frivillig organisation, da det er selvvalgt og anonymt. Der kan derfor også argumenteres for, at den frivillige sektor kan nå ud til nogle grupper, som holder sig ude af det offentliges søgelys, men har brug for hjælp.

Opsummering

Ud fra ovenstående kan der derfor, som nævnt, være gode grunde til at tænke det frivillige arbejde ind som et supplement til de i forvejen eksisterende og gode indsatser, der er inden for feltet "arrangerede relationer", idet frivillige har mulighed for at supplere indsatsen "den arrangerede relation" med en gensidighed, ligeværdighed, fleksibilitet og anonymitet, som professionelle ikke har mulighed for. Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på, hvordan den bliver inddraget, da en for stor opsugning i systemverdenen vil ødelægge nogle af det frivilliges kvaliteter.

REFERENCER

Alberoni, Francesco (1992): *Venskab*. Viborg: Lindhardt og Ringhof.

Andersen, Heine (2002): "Habermas" pp 364 – 381 i Heine Andersen & Lars Bo Kaspersen (red.) *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Baum, Nina (2010): Oplæg på konferencen "Frivillige i velfærden" på Axelborg, den 16. december 2010.

Habermann, Ulla (2007): *En postmoderne helgen*. København: Museum Tusulanums Forlag.

Halskov, Therese (2000): "Enlige mødre i Danmark og Sverige mellem offentlig og privat velfærd" pp. 72-86 i Socialvetenskaplig Tidskrift nr 1-2.

Hastrup, Kirsten (2007): "Forord" pp. 7-20 i Pierre Bourdieu: *Den praktiske sans*. København: Hans Reitzels Forlag.

Højlund, Peter & Søren Juul (2005): *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.

Järvinen, Margaretha (2000): "Pierre Bourdieu" pp 342 – 363 i Heine Andersen & Lars Bo Kaspersen (red.) *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Kaspersen, Lars Bo (2001): *Anthony Giddens – introduktion til en samfundsteoretiker*. København: Hans Reitzels Forlag.

Mikkelsen, Morten (2007): "Ti skridt mod det gode liv", artikel i *Kristelig Dagblad* 13.07.07

Mortensen, Nils (2002): "Amerikansk pragmatisme" pp 123- 135 i Heine Andersen & Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Schultz Jørgensen, Per (1999): "Barnet i risikofamilien" pp 403-421 i Lars Dencik & Per Schultz Jørgensen (red.): *Børn og familie i det postmoderne samfund*. København: Hans Reitzels Forlag.

Wilken, Lianne (2006): *Pierre Bourdieu*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag

04] AF LARS SKOV HENRIKSEN

Flere og flere interesserer sig for frivilligt arbejde. Dels er den politiske interesse ved at få konsekvenser, dels søger økonomisk trængte kommuner nye veje. Artiklen reflekterer på den baggrund over, hvor det frivillige arbejde er på vej hen – og giver bud på, hvilke diskussioner, der er vigtige at tage.

14] AF BJARNE LENAUE HENRIKSEN

Artiklen argumenterer for, at frivilligt socialt arbejde skal fastholde dets identitet som spontan barmhjertig samaritaner i direkte relation til medmennesket. Det bør ikke lade sig begrænse til en identitet som strategisk tænkende barmhjertig farisæer, der er optaget af sig selv og sin egen offentligt styrede og finansierede rolle i samfundet.

22] AF RIKKE POSBORG

Essayet beskæftiger sig med to udfordringer i frivilligt socialt arbejde. Den innovative, som belyses gennem det at skabe nye rammer for lokale fællesskaber og den faglige dimension, som nu efterlyses i frivilligt regi i takt med at professionernes faglighed udtyndes i de offentlige velfærdsinstitutioner

30] AF RIKKE HOLM OG METTE LYCKE FANNING

Artiklen vil med udgangspunkt i den frivillige familieeveninde fra Børns Voksenvenner se på, hvordan frivilligt arbejde kan supplere den offentlige sektor og gå i dybden med, hvad det er de frivillige kan, som det offentlige system ikke kan.